

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Dolenc

**»Zavestni uporniki«: neuporabniki
mobilne telefonije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Dolenc

Mentorica: doc. dr. Tanja Oblak Črnič

**»Zavestni uporniki«: neuporabniki
mobilne telefonije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

*Zahvaljujem se mentorici dr. Tanji Oblak Črnič za pomoč
in nasvete pri izdelavi diplomske naloge.*

*Zahvaljujem se staršem, ki so mi omogočili študij in me podpirali.
Zahvala gre tudi vsem ostalim, ki so mi kakor koli pomagali
pri nastajanju diplome, me vzpodbujali in verjeli vame.*

»ZAVESTNI UPORNIKI«: NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE

Mobilni telefon je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja s svojim pojavom na tržišču povzročil pravo mobilno revolucijo. Čeprav se je uporaba mobilne telefonije v Sloveniji v primerjavi z ostalimi evropskimi državami širila dokaj počasi, danes večini predstavlja nepogrešljivo tehnologijo in nas spremlja praktično na vsakem koraku. Kljub temu nekateri iz določenih razlogov zavestno ne želijo uporabljati mobilnega telefona. Diplomatska naloga je osredotočena prav na neuporabo mobilne telefonije. Predstavljene so osnovne socio-demografske značilnosti neuporabnikov, glavna naloga pa je namenjena predstavitvi temeljnih razlogov za neuporabo. Ugotavljamo, da lahko neuporabnike klasificiramo v štiri različne skupine, in sicer finančno ovirane, »bojazljive« ali nekompetentne, nezainteresirane in svobodoljubne ali »prestrašene« neuporabnike mobilne telefonije. Opredelimo tudi bistvene značilnosti »zavestnih upornikov« in se seznanimo z namerami anketirancev o (ponovni) uporabi. Pri tem se opiramo na slovensko raziskavo o informacijsko-komunikacijski tehnologiji iz leta 2005, katere del je bil namenjen tudi neuporabnikom mobilne telefonije.

Ključne besede: mobilna telefonija, mobilna revolucija, difuzija, neuporabniki, »zavestni uporniki«.

»DELIBERATE REBELS«: MOBILE TELEPHONY NON-USERS

Mobile phone has caused a real mobile revolution with its appearance on market in the last decade of former century. Although the usage of mobile telephony in Slovenia has spread rather slowly in comparison with other European countries, it is present virtually everywhere today and represents the indispensable technology to majority of people. In spite of this, there are still some people that, because of certain reasons, consciously do not want to use mobile phone. This diploma focuses on mobile telephony non-usage. It presents social-demographic characteristics, but its main body intends to present basic reasons for non-usage. On the basis of these reasons, mobile phone non-users can be classified into four different groups, namely financially impeded, »fearful« or non-competent, uninterested and freedom-loving or »frightened« mobile phone non-users. We also determine basic characteristics of »deliberate rebels« and acquaint with the intentions of respondents for (repeating) usage. The empirical part is based on Slovene research on information communication technologies from the year 2005, part of which was intended to mobile phone non-users.

Keywords: mobile telephony, mobile revolution, diffusion, non-users, »deliberate rebels«.

KAZALO

1	UVOD	7
2	MOBILNA REVOLUCIJA.....	9
2.1	RAZVOJ OMREŽIJ MOBILNE TELEFONIJE	10
2.2	DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE.....	12
2.2.1	DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE V SVETU.....	12
2.2.2	DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE V EVROPI.....	13
2.2.3	DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE V SLOVENIJI	16
3	TVEGANI VIDIKI UPORABE MOBILNE TELEFONIJE	19
3.1	STALNA DOSEGLJIVOST IN NENEHEN NADZOR	19
3.2	ZASEBNOST V JAVNEM PROSTORU	20
4	RAZLOGI ZA NEUPORABO MOBILNE TELEFONIJE	22
4.1	SEVANJE MOBILNIH APARATOV IN BAZNIH POSTAJ	22
4.2	CENE MOBILNIH TELEFONOV IN STROŠKI STORITEV	24
4.3	NEKOMPETENTNOST, STRAH ALI PREDSEDEK?.....	25
5	NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE	26
5.1	KDO SO NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE?	27
5.2	RAZLOGI ZA NEUPORABO MOBILNEGA TELEFONA.....	31
5.3	SKUPINE NEUPORABNIKOV MOBILNE TELEFONIJE.....	32
5.3.1	ZNAČILNOSTI SKUPIN NEUPORABNIKOV MOBILNE TELEFONIJE	35
5.4	»ZAVESTNI UPORNIKI«	39
5.4.1	»POTENCIALNI UPORNIKI«.....	40
5.5	NAMERE ZA (PONOVRNO) UPORABO MOBILNEGA TELEFONA .	41
6	ZAKLJUČEK	43
7	LITERATURA	46
8	PRILOGE.....	49

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 2.1: Kontinentalna primerjava difuzije mobilne telefonije po letih (v %)	13
Slika 2.2: Difuzija mobilne telefonije po evropskih državah (v %)	14
Slika 2.3: Lastništvo mobilnega telefona po spolu (v %)	16
Slika 2.4: Lastništvo mobilnega telefona po starostnih skupinah (v %)	17
Slika 2.5: Lastništvo mobilnega telefona po izobrazbenih skupinah (v %)	18
Slika 5.1: Delež (ne)uporabnikov mobilnih telefonov glede na starost	27
Slika 5.2: Delež (ne)uporabnikov mobilnih aparatov glede na zaposlitveni status	28
Slika 5.3: Delež (ne)uporabnikov mobilnih aparatov glede na izobrazbo	29
Slika 5.4: Delež (ne)uporabnikov mobilnih aparatov glede na spol	29
Slika 5.5: Povprečne vrednosti uporabljenih spremenljivk po dobljenih štirih skupinah	33
Slika 5.6: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na spol	35
Slika 5.7: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na starost	36
Slika 5.8: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na izobrazbo	37
Slika 5.9: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na zakonski stan	38
Slika 5.10: Namera o nakupu (uporabi) mobilnega telefona med neuporabniki v naslednjih 6 mesecih glede na starost	42
Slika 5.11: Skupine neuporabnikov mobilne telefonije glede na namero za (ponovno) uporabo mobilnega telefona	42
Tabela 2.1: Primerjava uporabe mobilnih aparatov med evropskimi državami (v %)	15
Tabela 5.1: Uporaba mobilnih aparatov glede na regijo, velikost naselja in pogostost branja računalniških revij v starosti respondentov 10-75 let	30
Tabela 5.2: Razlogi za neuporabo mobilnega telefona glede na starost	31
Tabela 5.3: Povprečne vrednosti uporabljenih spremenljivk po dobljenih štirih skupinah (Wardova metoda, kvadrirana evklidska razdalja, standardizirane spremenljivke, optimizirano z metodo voditeljev)	33
Tabela 5.4: Osnovne značilnosti »zavestnih upornikov«: neuporabnikov mobilne telefonije	40

1 UVOD

Mobilna telefonija je v svoji kratki zgodovini obstoja postala ena pomembnejših in bolj razširjenih komunikacijskih tehnologij. Mobilne telefone uporabljamo v službene namene. Preko njih ohranjamo socialne vezi s prijatelji in znanci. Z njihovo pomočjo komuniciramo z družinskimi člani in si organiziramo prosti ter delovni čas. Nepogrešljivi so postali tudi v kriznih situacijah.

Za lažje razumevanje pomena uporabe mobilne telefonije »je potrebno poznati in razumeti razvoj telefonije in telefonskega komuniciranja« (Pušnik 2007, 20). S tem namenom se bomo najprej seznanili z razvojem komunikacijskih tehnologij, ki so postopoma pripeljali do nastanka mobilnega telefona in posledično tudi do prave mobilne revolucije. Predstavili bomo razvoj omrežij mobilne telefonije in z njim povezane generacije.

V nadaljevanju bomo pozornost posvetili difuziji mobilne telefonije v globalnem, evropskem in slovenskem merilu. Zanimalo nas bo, na kateri celini se je uporaba mobilne telefonije širila najhitreje in na kateri najpočasneje. V globalni pregled difuzije mobilne telefonije bomo uvrstili tudi Evropo in jo primerjali z ostalimi kontinenti. Osredotočili se bomo tudi na širjenje uporabe mobilne telefonije znotraj Evrope. Zanimalo nas bo, kje je difuzija mobilne telefonije potekala najpočasneje in zakaj.

Uporaba mobilnega telefona predstavlja določena tveganja, zaradi katerih se posamezniki ne odločajo za uporabo mobilne telefonije. Predstavili bomo temeljne razloge za neuporabo, ki so: stalna dosegljivost, nenehen nadzor, omejevanje svobode, ogrožanje zasebnosti, finančno breme in sevanje mobilnih telefonov ter baznih postaj.

Glavnina diplomskega dela se bo nanašala na neuporabnike mobilne telefonije v Sloveniji. Zanimalo nas bo, kdo so neuporabniki glede na bistvene socialne in demografske dejavnike. Opirali se bomo na raziskavo RIS-IKT 2005, ki jo je v sodelovanju s Statističnim uradom Republike Slovenije izvedel Center za metodologijo in informatiko. V okviru raziskave je bila izvedena reprezentativna anketa o informacijski tehnologiji, v katero je bil vključen tudi »obsežen sklop o družbenih vidikih mobilne telefonije« (RIS-IKT 2005, 1). Posebno pozornost bomo posvetili

starosti, zaposlitvenemu statusu in izobrazbi neuporabnikov. Predstavili bomo deleže neuporabnikov mobilnih telefonov glede na regijo, velikost naselja in branje računalniških revij.

Na podlagi razlogov za neuporabo mobilnega telefona želimo definirati različne tipe neuporabnikov. Predpostavljamo, da so neuporabniki mobilne telefonije heterogena skupina, tipi neuporabnikov pa se med seboj razlikujejo glede na razloge, ki odločilno vplivajo na odločitev o neuporabi mobilne telefonije.

Prikazali bomo strukturo različnih tipov neuporabnikov mobilne telefonije. Predpostavljamo, da starejši kot razlog za neuporabo najpogosteje navajajo neznanje glede uporabe novih tehnologij, oziroma se za uporabo mobilnega aparata počutijo prestare. Mlajši kot bistveni razlog za neuporabo navajajo ogrožanje zasebnosti, stalno dosegljivost in omejevanje svobode. Predpostavljamo tudi, da slednje razloge pogosteje navajajo neuporabniki, ki so vezani ali živijo s svojim partnerjem. Osredotočili se bomo še na izobrazbo anketiranih neuporabnikov mobilne telefonije. Predpostavljamo, da sta za manj izobražene bistvena razloga za neuporabo nezanimanje in previsoki stroški uporabe ter nakupa mobilnega telefona.

Definirali bomo tudi skupino »zavestnih upornikov« in izpostavili njihove bistvene značilnosti. Ob koncu bomo predstavili še »potencialne upornike« in namere za ponovno uporabo mobilnega telefona.

2 MOBILNA REVOLUCIJA

Za lažje razumevanje neuporabe mobilne telefonije je potrebno poznati razvoj komunikacijskih tehnologij ter sam razvoj mobilne telefonije. Seznanili se bomo s tehnološkim razvojem in širjenjem oziroma difuzijo mobilne telefonije. Človek že od nekdaj hrepeni po 'idealni' komunikaciji. Ta naj bi omogočila stalno prisotnost posameznika v družbi drugih ljudi, ne glede na čas in kraj nahajanja. Posledično so se v preteklosti in se še danes pojavljajo vedno novi mediji, ki takšno komunikacijo omogočajo (de Vries 2005, 20–21).

Prvi med njimi je telegraf, ki je s svojim pojavom v začetku 19. stoletja »osvobodil komunikacijo na daljavo fizičnega transporta informacij« (de Vries 2005, 16). Kljub temu je bila uporaba telegrafa dostopna le omejenemu številu ljudi, zato je velik korak k 'idealni' komunikaciji predstavljal pojav telefona. Le tega se je lahko posluževalo veliko večje število ljudi, kar je omogočilo hitrejše posredovanje sporočil. Slabost stacionarnega telefona je njegova fiksna lokacija, saj se ga lahko uporablja le, kjer je locirana telefonska linija (de Vries 2005, 16–21). Problem lokacije pošiljatelja in prejemnika sporočil je v celoti odpravil pojav brezžičnega telefona, ki ga lahko uporabljamo kjerkoli in kadar koli. To nam omogoča lažje razumevanje okolice in hitrejši dostop do drugih ter krepi »občutek povezanosti« (de Vries 2005, 23).

»Prvi komercialni mobilni telefonski sistemi« so bili pripravljani za delovanje v štiridesetih letih prejšnjega stoletja (Burgess 2004, 36). »Širše dostopni« so postali šele trideset let kasneje. Ti »predhodniki modernih mobilnih telefonov« so temeljili na avtomobilskem sistemu. »Radii oddajajo in sprejemajo signale iz bazne postaje, kjer naj bi bil radijski program povezan z zemeljsko telefonsko linijo« (Burgess 2004, 36). V primerjavi z današnjo mobilno komunikacijo je bila zelo komplicirana, ker je potekala preko operaterjev in precej počasna, saj je bilo na voljo za uporabo premalo kanalov.

2.1 RAZVOJ OMREŽIJ MOBILNE TELEFONIJE

Razvoj omrežij mobilne telefonije delimo na šest generacij. Prva generacija imenovana NMT¹ je bila uvedena septembra leta 1981 v Savdski Arabiji. Sestavljena je bila iz 20-ih baznih postaj delujočih na frekvenci 450 MHz. Čez mesec dni se je uvajanje NMT nadaljevalo v Skandinaviji, po letu 1982 pa se je razširilo še na preostale evropske države. Sistemi mobilne telefonije prve generacije so bili še: Hicap, CDPD, Mobitex, DataTac ter AMPS², ki so ga uporabljali v Združenih državah Amerike. Vsi ti sistemi so omogočali le brezžičen prenos govora. Prenos besedilnih sporočil ter podatkov je omogočal le NMT. Leta 1991 je omrežje NMT začelo delovati tudi v Sloveniji in ga je do leta 2005 uporabljalo 42.000 uporabnikov. Zaradi pomanjkanja novih NMT naprav ter omrežne opreme je bilo leta 2005 ukinjeno (Hribar 2007, 288–289).

V drugo generacijo je spadal sistem GSM³, ki je bil razvit ob koncu osemdesetih let. To omrežje je za razliko od analognih omrežij prve generacije digitalno, kar pomeni, da je komunikacija preko GSM-a kakovostnejša in bolj varna. Poleg tega omogoča pošiljanje sporočil, prenos podatkov, nudi faks storitve ter omogoča gostovanje v omrežjih drugih operaterjev (Hribar 2007, 289).

Prvo GSM omrežje je bilo vzpostavljeno v Skandinaviji leta 1991, pet let kasneje pa je tudi v Sloveniji začel delovati digitalni sistem mobilne telefonije Mobitel GSM. Število uporabnikov omenjenega sistema je zelo hitro naraščalo. To je razvidno iz naslednjih podatkov: v letu 1997 je omrežje uporabljalo približno 22.000 naročnikov, leto kasneje okoli 100.000, ob koncu leta 2001 približno 1.000.000 uporabnikov. Štiri leta kasneje je že okoli 1.500.000 Slovencev (88 %) uporabljalo mobilni telefon (Hribar 2007, 289–290).

Vedno večje potrebe trga po hitrejših in cenejših storitvah so pospešile razvoj komunikacijskih tehnologij in pripeljale do naslednje generacije imenovane druga in pol generacija. Ta je povečini usmerjena k izboljšanju prenosa podatkov, ki ga omogoča že

¹ Nordic Mobile Telephone

² Advanced Mobile Telephone System

³ Global System for Mobile Communication

druga generacija. V ta namen je bil razvit sistem GPRS⁴, katerega osnova je paketni prenos podatkov, ki je precej hitrejši ter posledično tudi cenejši. Še hitrejši prenos podatkov omogoča sistem EDGE⁵, ki spada v 2,75G⁶. Trenutno to storitev v Sloveniji ponuja Si.mobil, po nadgradnji omrežja GPRS pa bo EDGE omogočal še Mobitel (Hribar 2007, 290–291).

UMTS⁷ je tehnologija tretje generacije. Prvi komercialni sistem te generacije je bil uveden na Japonskem leta 2001, v Evropi pa se je razvoj UMTS-a začel v letu 2002. Sistem UMTS omogoča hitrejši prenos paketnih podatkov in videotelefonijo, kar pomeni, da preko mobilnega telefona lahko prenašamo zvok in živo sliko. V Sloveniji storitve tretje generacije zaenkrat ponuja le Mobitel, ki je kot eden izmed prvih operaterjev na svetu ponudil UMTS svojim naročnikom (Hribar 2007, 291).

Zadnja generacija mobilne telefonije je 3,5G oziroma HSDPA⁸, ki je v bistvu nadgradnja omrežja UMTS in omogoča hitrejši prenos podatkov, vendar le od operaterja k uporabniku. To storitev pri nas zaenkrat ponuja le Mobitel (Hribar 2007, 291).

⁴ General Packet Radio Service

⁵ Enhanced Data Rates for Global Evolution

⁶ 2,75G je generacija mobilnih omrežij imenovana tudi EDGE (Hribar 2007, 290).

⁷ Universal Mobile Telecommunications System

⁸ High-Speed Downlink Packet Access

2.2 DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE

2.2.1 DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE V SVETU

Difuzija mobilne telefonije je kontinentalno gledano potekala zelo različno. Po letu 1999 se oblikujeta dve skupini. V prvo skupino spadajo Severna Amerika, Oceanija in Evropa, kjer je difuzija mobilne telefonije potekala najhitreje. Do leta 1997 je uporaba mobilne telefonije v Evropi naraščala počasi, kljub temu je leta 2000 Evropa postala vodilni kontinent po uporabi mobilne telefonije in ima kot prva 50 % uporabnikov (glej Sliko 2.1).

V drugo skupino spadajo kontinenti s počasnejšim naraščanjem uporabe mobilne telefonije. Najmanjši odstotek uporabnikov mobilne telefonije ima Afrika. Sledita ji Azija in Srednja ter Južna Amerika. To so manj razvita območja drugega in tretjega sveta, kjer je tehnološki napredek počasnejši (glej Sliko 2.1).

Razlika v stopnji uporabe mobilne telefonije med omenjenima skupinama je posledica različnih možnosti dostopa do komunikacijskih tehnologij. Castells (v Alzouma 2005, 5) ta problem izpostavi pri primerjavi stopnje uporabe fiksne telefonije in navaja, da je več telefonskih linij v Manhattan-u ali v Tokiu kakor v celotni Afriki. Vzrok za to je revščina mnogih afriških držav (Alzouma 2005, 6).

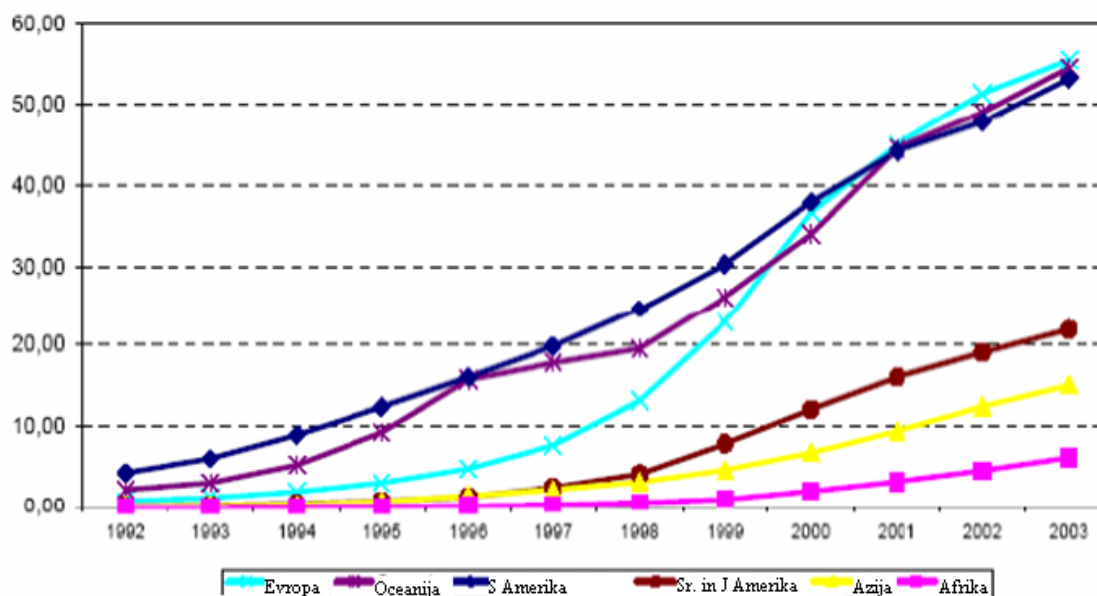
Uporaba mobilne telefonije v afriških državah je začela naraščati v prvih štirih letih 21. stoletja. Afrika je postala najhitreje rastoči trg mobilne telefonije. Leta 2003 je imela 6,2 % uporabnikov mobilne telefonije in le 3 % uporabnikov fiksne telefonije. Kljub hitri difuziji je razkorak v uporabi mobilne telefonije med razvitejšimi kontinenti in Afriko še vedno velik (Alzouma 2005, 6).

Razlike v stopnji uporabe mobilne telefonije se kažejo tudi znotraj afriških držav, predvsem med urbanim in ruralnim okoljem, moškimi in ženskami ter izobraženimi in neizobraženimi. Stopnja uporabe mobilne telefonije je višja v mestih, kjer je infrastruktura bolj izpopolnjena, nižja pa v ruralnem okolju. Problem je tudi v pomanjkanju elektrike, neznanju tujih jezikov in neizobraženosti ljudi. Izobrazba moškega v Afriki je bolj pomembna kot izobrazba ženske, zato je največ neuporabnikov

mobilne telefonije v Afriki žensk, ki živijo izven mesta in so neizobražene (Alzouma 2005, 6–7).

Za zmanjšanje razkoraka pri uporabi IKT med razvitim in razvijajočim svetom je potrebno zagotoviti dostop do IKT in informirati ter izobraziti ljudi (Alzouma 2005, 7).

Slika 2.1: Kontinentalna primerjava difuzije mobilne telefonije po letih (v %)

Vir: Castells in drugi (2004, 8).

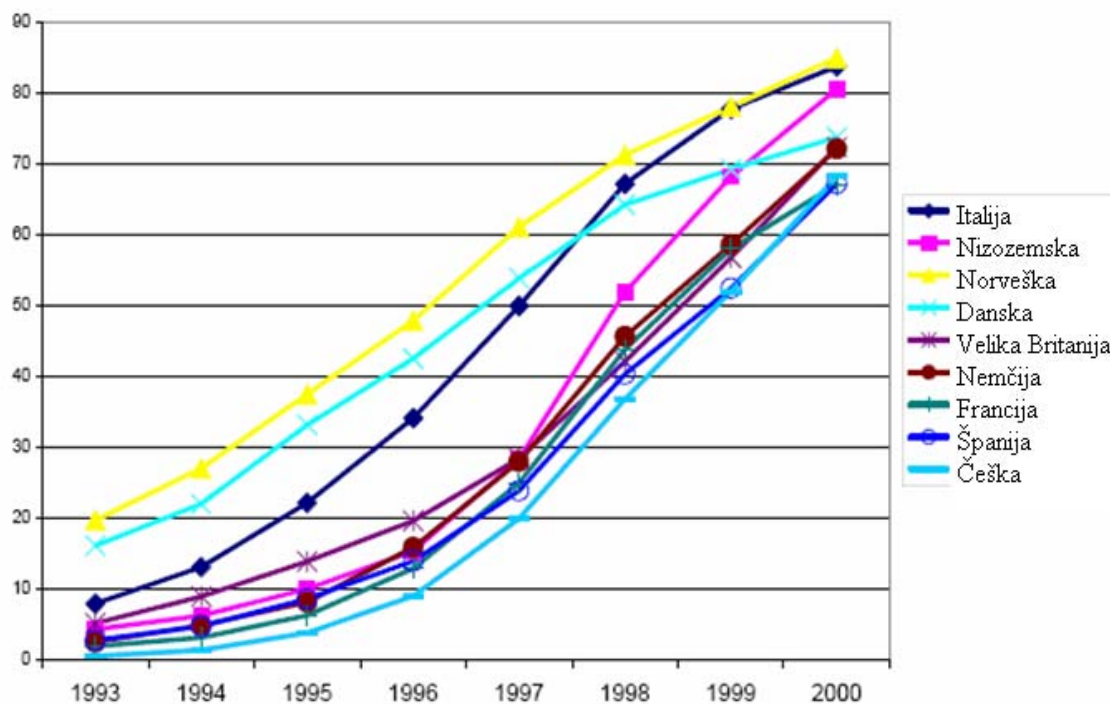
2.2.2 DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE V EVROPI

Mobilna telefonija se je v Evropi najprej pojavila na Švedskem, in sicer leta 1955. Do leta 1981 je bilo tu 20.000 uporabnikov mobilnih telefonov (Agar 2004, 4–5), na svetu pa je leta 2004 1,2 milijarde ljudi posedovalo mobilni telefon. Tako v Evropi kot na Daljnem vzhodu se je uporaba mobilne telefonije hitro razširila in postala samoumevna in nepogrešljiva na več področjih človekovega življenja.

Raziskava, ki je vključevala 9 evropskih držav, je pokazala, da je difuzija mobilne telefonije v vseh državah potekala podobno. Razlika je le v tem, da se je uporaba mobilnih telefonov v južnoevropskih državah širila nekoliko počasneje kot na severu

Evrope. Izjema je Italija, ki spada med države z visoko stopnjo adaptacije mobilne telefonije (glej Sliko 2.2).

Slika 2.2: Difuzija mobilne telefonije po evropskih državah (v %)

Vir: Mante-Meijer in Ling (2003, 4).

Širitev uporabe mobilne telefonije med evropskimi državami je bila zelo podobna. Po letu 1997 je uporaba mobilnih aparatov v večini držav začela hitro naraščati (glej Tabelo 2.1).

V Sloveniji se je prava revolucija mobilne telefonije pričela po letu 1998, ko se je v enem letu število uporabnikov mobilnih telefonov povečalo za več kot trikrat. V letu 1999 smo dosegli evropsko povprečje ter ga do leta 2005 tudi presegali. Največ uporabnikov mobilne telefonije je Slovenija imela v letu 2004, ko je mobilne telefone uporabljalo 93 % Slovencev. Ta odstotek se je v naslednjih dveh letih zmanjšal in se ustalil pri 91 % (glej Tabelo 2.1).

V letu 2006 je najnižji odstotek uporabnikov mobilne telefonije v Evropi imela Turčija (73 %), sledijo ji Romunija (81 %), Francija (82 %), Malta (86 %), Belgija (89 %), Slovaška (91 %) in Slovenija (91 %). Največji odstotek uporabnikov mobilne telefonije

je imel Luksemburg (155 %), ki mu sledijo Litva (139 %), Italija (134 %) in Češka (124 %).

Tabela 2.1: Primerjava uporabe mobilnih aparatov med evropskimi državami (v %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU 27		7	12	20	33	53	65	71	78	87	96	106
EU 25	5	8	12	21	35	56	68	74	81	89	98	107
EU 15	6	9	14	24	39	63	74	79	85	92	100	107
Območje EUR			13	23	39	61	74	78	83			
Luksemburg	7	11	16	50	49	70	93	107	120	143	158	155
Litva	0	1	4	8	10	14	29	47	61	89	127	139
Italija	7	11	21	36	52	77	90	95	99	108	122	134
Češka	0	2	5	9	19	42	68	84	95	106	115	124
Estonija	2	5	10	18	28	41	54	65	77	93	107	117
Portugalska	3	7	15	30	46	65	81	83	90	93	111	116
Velika Britanija	10	12	15	25	41	68	76	84	91	100	109	115
Ciper	7	11	14	17	22	32	45	59	77	90	104	113
Nizozemska	3	7	11	22	43	68	76	76	83	91	97	113
Avstrija	3	7	15	29	53	76	82	84	88	98	106	112
Irska	4	8	15	26	38	63	73	77	86	94	103	112
Norveška	23	28	38	48	62	75	84	86	89	99	103	109
Finska	20	29	41	55	63	72	81	87	91	96	103	108
Islandija	12	17	24	38	59	77	88	91	97	100	104	108
Bolgarija	0	0	0	2	4	9	20	32	45	62	80	107
Danska	16	25	27	36	49	63	74	83	89	96	101	107
Švedska	23	28	36	44	58	72	81	89	98	98	101	106
Španija	2	8	10	16	38	61	73	82	89	91	99	106
Nemčija	5	7	10	17	29	59	68	72	79	90	96	104
Švica	6	9	15	24	43	65	73	79	85	85	92	100
Grčija	3	5	9	19	36	54	73	85	81	84	93	99
Madžarska	3	5	7	10	16	30	49	68	78	86	92	99
Hrvaška		1	3	4	8	25	39	53	57	64	82	99
Poljska	0	1	2	5	10	17	25	36	46	60	76	96
Latvija	1	1	3	7	12	17	26	39	52	66	81	95
Slovenija	1	2	5	10	33	57	76	77	87	93	88	91
Slovaška	0	1	4	9	12	21	41	54	68	79	84	91
Belgija	2	5	10	17	31	51	68	71	75	81	84	89
Malta	3	3	5	5	6	29	57	70	73	77	81	86
Francija	2	4	10	19	34	49	61	63	68	72	77	82
Romunija		0	1	3	5	9	21	23	32	47	62	81
Turčija	0	1	3	5	12	23	27	34	40	49	61	73
Liechtenstein				24	30			34				

Vir: Eurostat (2007).

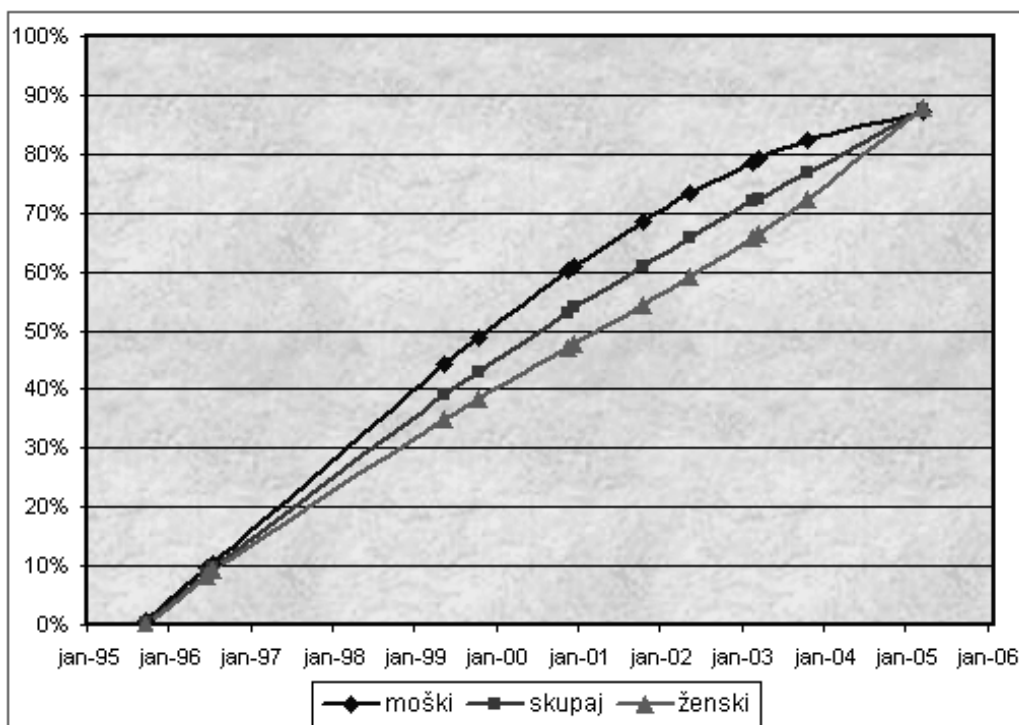
2.2.3 DIFUZIJA MOBILNE TELEFONIJE V SLOVENIJI

V letu 2003 je število uporabnikov mobilne telefonije preseglo število uporabnikov fiksne telefonije. Leto kasneje je bilo v Sloveniji 1,8 milijona uporabnikov mobilnih telefonov (Pušnik 2007, 32).

Z naraščanjem uporabe mobilne telefonije se je začela zmanjševati uporaba fiksni telefonov. Pojavila so se gospodinjstva, katerih člani uporabljajo izključno mobilne telefone /ang. »mobile-only households«. Po podatkih pridobljenih med aktivnim prebivalstvom je bilo leta 2003 v Sloveniji okrog 7 % takšnih gospodinjstev (Vehovar in ostali 2004, 2–6).

Lastništvo mobilnih telefonov je med moškimi naraščalo hitreje kot med ženskami, vendar se je odstotek Slovencev in Slovenk, ki posedujejo mobilni telefon, v začetku leta 2005 izenačil. Do razlik v lastništvu mobilnih telefonov med spoloma je prihajalo v preteklosti, v začetku letu 2005 pa teh razlik ni več opaziti (glej Sliko 3.1).

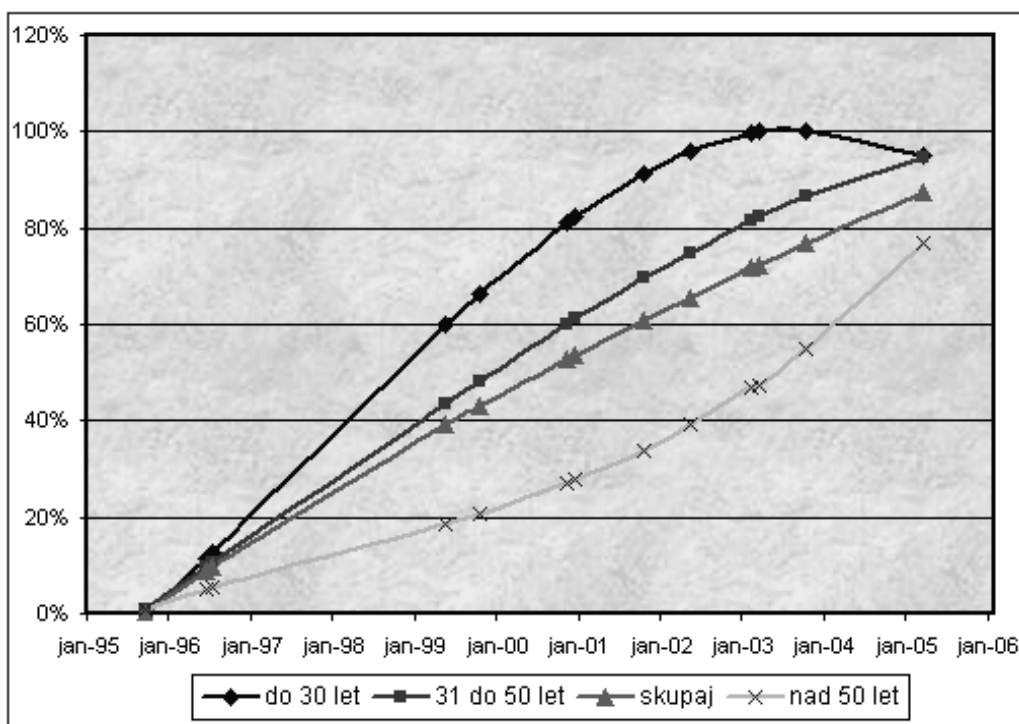
Slika 2.3: Lastništvo mobilnega telefona po spolu (v %)

Vir: RIS (2008).

Lastništvo mobilne telefonije je v preteklosti najhitreje naraščalo med prebivalstvom starim do 30 let. V začetku leta 2003 je lastništvo mobilnih telefonov v tej starostni skupini doseglo 100 % in je po letu 2004 nekoliko upadlo. Takrat je začelo hitreje naraščati lastništvo mobilnih telefonov med Slovenci starimi nad 50 let. Razlike v lastništvu med starostnimi skupinami so se začele zmanjševati. Kljub temu je bilo v začetku leta 2005 med Slovenci starimi nad 50 let približno 20 % manj lastnikov mobilnih telefonov kot med Slovenci mlajšimi od 50 let (glej Sliko 3.2).

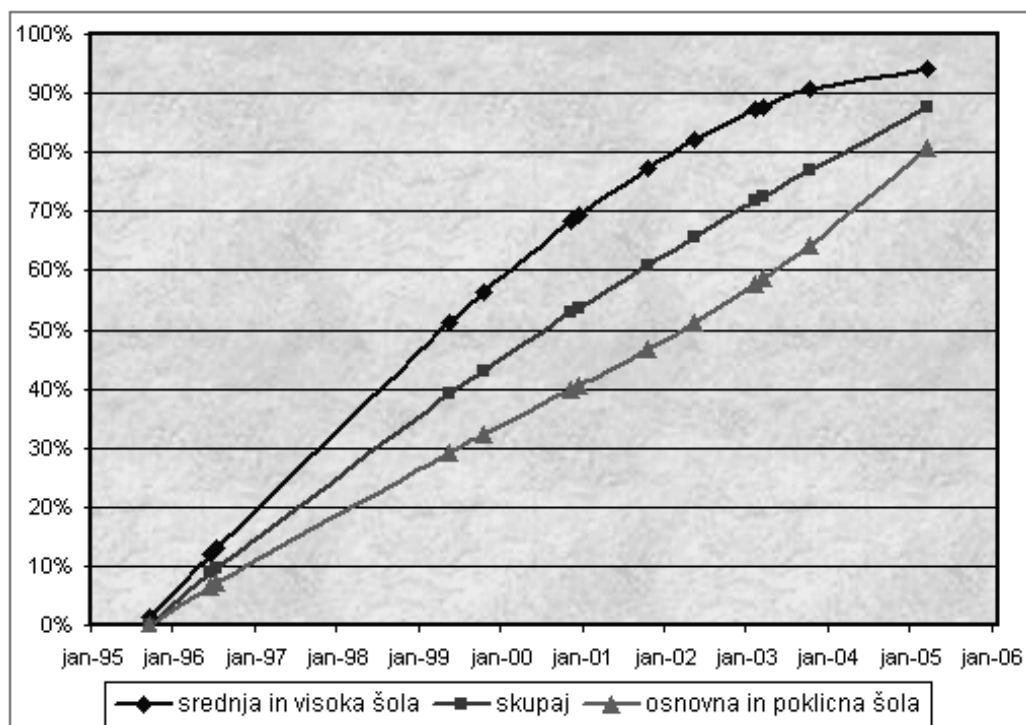
Slika 2.4: Lastništvo mobilnega telefona po starostnih skupinah (v %)

Vir: RIS (2008).

Razlike v lastništvu mobilnega telefona se kažejo tudi med izobrazbenimi skupinami. Lastništvo je hitreje naraščalo med bolj izobraženimi. Razlika med tistimi s srednjo ali visoko šolo ter tistimi z osnovno ali poklicno šolo se začne zmanjševati v letu 2003. V začetku leta 2005 je bilo med nižje izobraženimi približno 15 % manj lastnikov mobilnega telefona kot med višje izobraženimi (glej Sliko 3.3).

Slika 2.5: Lastništvo mobilnega telefona po izobrazbenih skupinah (v %)

Vir: RIS (2008).

3 TVEGANI VIDIKI UPORABE MOBILNE TELEFONIJE

Uporaba mobilne telefonije pomeni določena tveganja. Glede na to, da je prisotna na več področjih našega vsakdanjega življenja, lahko postane moteča in sporna. Z uporabo mobilnega telefona lahko izvajamo nadzor, s pogovori v javnem prostoru pa posegamo v zasebnost ali omogočamo drugim vdor v našo intimo. Navedeni tvegani vidiki uporabe mobilne telefonije lahko postanejo za posameznika moteči do te mere, da privede do prenehanja uporabe mobilnega telefona.

3.1 STALNA DOSEGLJIVOST IN NENEHEN NADZOR

Informacijsko-komunikacijska tehnologija, katere del je tudi mobilna telefonija, pogloblja ter krepi nadzor v družbi in zato predstavlja osrednjo tehnologijo nadzora (Kovačič 2006, 28). Uporabniki mobilne telefonije so nenehno dostopni vsakomur, kar pomeni, da so konstantno navzoči v omrežju (Bulc 2007, 77). Posledično uporaba mobilne telefonije lahko privede do represivnega nadzora, ki nemalokrat ogroža našo zasebnost (Splichal v Bulc 2007, 78). Nadzor se lahko izvaja na delovnem mestu, s strani partnerja, s strani staršev itn.

Nadzor na delovnem mestu je posledica stalne dosegljivosti strankam, sodelavcem ter nadrejenim. S tem je pogojena zaposlitev t.i. prekarnih⁹ delavcev, ki morajo biti informirani ter na razpolago svojemu delovnemu okolju. To pogosto lahko privede do vdiranja delovnega časa v prosti čas, s čimer se prvi nenehno podaljšuje na račun drugega, torej prostega časa (Goggin v Bulc 2007, 80). S problemom nenehne dosegljivosti se srečujejo tudi poslovneži s Finske, katerih službeni in prosti čas sta vedno bolj prepletene (Puro 2002, 22).

Mobilni telefoni predstavljajo sredstvo za nadzor tudi staršem, ki želijo svoje otroke nadzorovati ob vsakem času, tudi takrat, ko so mogoče nedosegljivi (de Gournay 2002,

⁹ Prekarni delavci oz. prekariat so nova vrsta delovne sile s fleksibilnim delovnim časom, ki opravljajo nematerialno delo in posledično proizvajajo nematerialne proizvode, kot sta npr. znanje in informacije.

196). Obenem pa starši izgubljajo kontrolo nad svojimi otroci, saj ne morejo nenehno nadzorovati, s kom se pogovarja njihov otrok (Dong Kim 2002, 73).

Mobilni telefon omogoča dosegljivost vedno in povsod, vendar se uporabnik lahko sam odloči, kje in kdaj bo dosegljiv. Odločitev, kdaj in kam vzeti mobilni telefon, kdaj ga izklopiti in kdaj ne sprejeti klica, je torej v rokah uporabnika (Licoppe in Heurtin 2002, 102). Vprašanje pa je, kdo lahko nadzira uporabo svojega mobilnega telefona. Po besedah Bulca (2007, 81) naj bi bili to »tisti, ki posedujejo večjo družbeno moč, večjo delovno avtonomijo in večjo stopnjo socialne varnosti«. Pri tem se Bulc opira na Splichala, ki pravi, da »agenti moči vedno poskušajo nadzorovati in zožiti svojo vidnost in dostopnost« (v Bulc 2007, 81). Poleg tega Bulc navaja, da smo slabosti nadzora preko mobilne telefonije »začeli sprejemati kot pozitivna orodja za organiziranje naših vsakdanjih življenj«. Pri tem izpostavlja dejstvo, da smo se tovrstnemu nadzoru prilagodili in tudi sami vdiramo v tujo zasebnost (Bulc 2007, 82).

3.2 ZASEBNOST V JAVNEM PROSTORU

Že razvoj stacionarnega telefona je sprožil vprašanja in dileme o uporabnikovi zasebnosti. Pojav mobilnega telefona, je to problematiko razširil na področje vdora javnega v zasebno in obratno. Mobilna telefonija »prinaša nova pojmovanja javnosti, zasebnosti in intimnosti« (Pajnik 2007, 44). Dejstvo je, da je uporaba mobilnih aparatov zaradi zvonjenja in »neprimernih« pogovorov, v nekaterih situacijah in na določenih mestih izredno moteča (Krapež 2007, 270).

Pogovori preko mobilnega telefona so po eni strani moteči za mimoidoče, ki so jih prisiljeni poslušati, po drugi strani pa tudi za tiste, ki se pogovarjajo, saj so s tem izpostavljeni nadzoru okolice, motnjam in samocenzuri. Uporaba mobilne telefonije zahteva večjo stopnjo tolerantnosti, kot so jo zahtevali stacionarni telefoni, katerih uporaba je bila prostorsko omejena. Uporabi mobilnih telefonov so najbolj izpostavljena prehodna mesta in zbirališča množic ljudi ter prostori, kjer pred prihodom mobilnega aparata ni bilo telefonov. Problem uporabe mobilne telefonije na teh krajih je predvsem v tem, da mobilni pogovori posegajo v zvočni prostor mimoidočih, ki se tem zvočnim

dražljajem ne morejo izogniti in tako postanejo »neprostovoljni prisluškovalci« (Krapež 2007, 273–274).

Večino uporabnikov mobilnih telefonov moti, če se nekdo vpričo njih na javnem prostoru pogovarja o zasebnih stvareh, vendar občasno to počnejo tudi sami. V tem primeru se sami odločijo, da bodo klic sprejeli, oziroma da bodo nekoga poklicali. Predvidevajo, da kadar se uporabnik med pogovorom premika, prisotni ne bodo slišali celotnega pogovora (Krapež 2007, 275–276).

Uporaba mobilne telefonije je močno spremenila odnos med zasebnim in javnim, predvsem v smislu meje med njima, ki je postala bolj odprta, zaradi česar javno lažje najde pot v intimno in nasprotno. Poleg tega je meja med javnim in zasebnim postala bolj fleksibilna, kar omogoča prepletanje sfer javnega in zasebnega med saboj. Ta meja se do neke mere lahko celo zabriše, predvsem v primeru, ko posameznik nastopa hkrati v javni in zasebni vlogi (Geisler v Krapež 2007, 282).

4 RAZLOGI ZA NEUPORABO MOBILNE TELEFONIJE

V zvezi z uporabo mobilne telefonije se pojavljajo dileme in vprašanja o škodljivosti mobilnih telefonov ter z njimi in baznimi postajami povezanim elektromagnetnim sevanjem. Ogrožanje zdravja je eden izmed razlogov za neuporabo mobilnega telefona. Odločitev za neuporabo mobilne telefonije je lahko tudi posledica cen mobilnih telefonov in cen storitev, občutka nekompetentnosti, strahu pred novim ali celo predsodek.

4.1 SEVANJE MOBILNIH APARATOV IN BAZNIH POSTAJ

Že v poznih devetdesetih letih so v medijih pisali o telesnih okvarah, ki naj bi bile posledice sevanj baznih postaj in sevanj mobilnih telefonov. Uporaba mobilne telefonije naj bi povzročala okvaro ledvic, bolezni srca, možganske tumorje, prezgodnje staranje, Alzheimerjevo in Parkinsonovo bolezen ter multiplo sklerozo in kronične glavobole. Zaradi ekonomskih razlogov je mobilna telefonija prisilila vladne organizacije, da vzpodbudijo raziskovanje na tem področju. V Združenih državah Amerike je FDA¹⁰, ki ureja predpise o mobilni telefoniji in postavlja smernice o ravni sevanja, zagotovila, da je uporaba mobilnih aparatov varna (Agar 2004, 124).

V Veliki Britaniji se je vlada odločila, da raziskavo o morebitnem sevanju mobilne telefonije prepusti neodvisni skupini znanstvenikov. Raziskovalci v Stewart-ovem poročilu¹¹ iz leta 2000 navajajo, da je stopnja elektromagnetnega sevanja pod predpisano in posledično ne vpliva na zdravje. Opozorili pa so, naj se uporabi mobilnih aparatov izogibajo otroci, ki se še razvijajo.

V nasprotju z britanskimi raziskovalci so nizozemski v svojem poročilu poudarili, da ni nobenega razloga za omejevanje uporabe mobilne telefonije med otroci. Vendar ta

¹⁰ /Food and Drug Administration/ je agencija Oddelka za zdravje in človeške usluge v Združenih državah Amerike, ki skrbi za varnostna pravila glede hrane, dietičnih nadomestil, zdravil, cepiv, bioloških medicinskih produktov, krvnih izdelkov, medicinskih naprav, naprav, ki oddajajo sevanja ter veterinarskih izdelkov in kozmetike (Wikipedia 2008).

¹¹ Poročilo se imenuje po biologu Stewart William-u, ki je bil vodja raziskovalne skupine (Agar 2004, 125).

poročila niti niso navajala trditev o varnosti uporabe mobilnih aparatov. Tudi SZO¹² je poudarjala, da izpostavljenost sevanju mobilnih telefonov in baznih postaj ne ogroža zdravja. Časopisi so morali objavljati članke o neškodljivosti uporabe mobilne telefonije (Agar 2004, 125–126).

Popolnoma drugačno sliko kaže pregled 18-ih študij, ki ga je s svojimi sodelavci opravil švedski zdravnik iz onkološkega oddelka Univerzitetne bolnišnice v Örebro. Njihov namen je bil preveriti, ali uporaba mobilne telefonije povzroča možganske tumorje. Izkazalo se je, da so ljudje, ki mobilne aparate uporabljajo 10 ali več let, bolj podvrženi tveganju za nastanek možganskih tumorjev, še posebno, če aparat uporabljajo vedno na isti strani glave. Avtorji članka so opozorili, da je potrebna previdnost pri uporabi mobilne telefonije in da je na področju dolgotrajne uporabe mobilnih aparatov narejenih premalo študij (Hardell in ostali 2007, 626–632).

Trenutno o elektromagnetnem sevanju v trinajstih državah poteka raziskava Interfon. Začasni rezultati sicer kažejo, da sevanje mobilnega aparata ne vpliva na razvoj raka v glavi in vratu, vendar se je v dveh državah pokazalo, da bi več kot desetletna uporaba mobilnega telefona lahko povečala tveganje za nastanek tumorja na slušnem živcu (Gajšek v Knavs 2008).

Na Inštitutu za neionizirana sevanja v Ljubljani poudarjajo, da je izpostavljenost elektromagnetnemu sevanju zaradi mobilne telefonije pri nas zelo nizka. Izvedli so raziskavo, v kateri je sodelovalo 30 prostovoljcev, ki so 34 ur nosili dozimeter. Rezultati so pokazali nizko izpostavljenost elektromagnetnemu sevanju v službi, v mestu in doma. V nobenem primeru sevalne obremenitve niso presegale 22 % dovoljene mejne vrednosti. Od tega so 61 % k najvišji trenutni obremenitvi prispevali mobilni telefoni, bazne postaje pa 16 %. Kljub dobljenim rezultatom uporabnikom mobilne telefonije na Inštitutu za neionizirana sevanja svetujejo,

da pri pogovorih uporabljamo žične slušalke (brežžične oddajajo še lastno sevanje) in da telefon k ušesu prislonimo šele v trenutku, ko dobimo zvezo, ne pa ko se povezujemo. Priporočajo tudi to, da ne telefoniramo v kletih in podzemnih

¹² Svetovna zdravstvena organizacija

garažah, kjer je signal šibek, ampak raje poiščemo mesto, kjer se na zaslonu pokaže največ črtic. Najboljši signal, ko je sevanje tudi najmanjše, je v notranjih prostorih običajno ob oknih. Pomaga še to, da mobilni telefon, če ima to možnost, nastavimo na področje UMTS (Knavs 2008).

4.2 CENE MOBILNIH TELEFONOV IN STROŠKI STORITEV

Uporaba mobilnih telefonov je povzročila naraščanje stroškov telefonije. V nekaterih primerih so ti stroški postali finančno breme, še posebej za mlade uporabnike. Z uporabo mobilnih telefonov med otroci so se povečali družinski izdatki, kar lahko negativno vpliva na ekonomski položaj družine (Ross 2001).

Zaradi potreb trga in nadaljnjega razvoja mobilne telefonije cene storitev operaterjev naraščajo. Slovenski nacionalni operater mobilnih komunikacij, družba Mobitel, je avgusta 2002 na pobudo Agencije za telekomunikacije, radiodifuzijo in pošto RS, podražila svoje storitve, ki naj bi bile dotlej preizkušene. Operater zaradi prenizkih prihodkov ni bil več sposoben vlagati v razvoj infrastrukture in storitev, kar bi lahko povzročilo dolgoročno škodo za uporabnike in konkurenčnost slovenskega trga mobilnih komunikacij. V ta namen je družba Mobitel za približno 10 % podražila cene priključnin, mesečnih naročnin, pogovorov znotraj Mobitelovih omrežij in v druga mobilna omrežja ter za 30 % cene SMS sporočil. Mesečni račun povprečnega uporabnika naj bi se tako povečal za 3 % do 5 % (Finance 2002).

Stroški mobilne telefonije so najpogostejši razlog za izbiro fiksne telefonije namesto mobilne (Wajcman in ostali 2007, 1). Poleg tekočih stroškov finančno breme predstavljajo tudi cene mobilnih telefonov. Ti z vedno večjo ponudbo storitev in funkcij pridobivajo na svoji ceni. Cena mobilnega aparata je daleč najpomembnejši dejavnik pri izbiri mobilnega telefona, pri izbiri mobilnega operaterja pa je najpomembnejši dejavnik cena paketa (Wajcman in ostali 2007, 10–11). Predvsem med mladimi sta cena telefona in cena storitev poglavitni razlog za neuporabo mobilne telefonije. Uporabo jim preprečujejo starši, ki preprosto niso pripravljeni plačevati stroškov mobilne telefonije.

Z raziskavo, ki temelji na telefonski anketi izvedeni med 834 respondenti, sta avtorja ugotovila, da je v gospodinjstvih z nižjimi dohodki več neuporabnikov mobilnih telefonov. Obenem navajata, da mobilni telefon ni več 'luksuzna tehnologija' /ang. »technology of luxury«/, temveč je postal 'tehnologija nujnosti' /ang. »technology of necessity«/ (Leung in Wei 1999, 209–223).

4.3 NEKOMPETENTNOST, STRAH ALI PREDSEDEK?

»Kompetentnost je po Lawtonu in Nehemowu zgornja meja fizičnega zdravja, senzorno-perceptivnih sposobnosti, socialnega vedenja in kognitivnih sposobnosti za obvladovanje okolja oziroma ohranjanje avtonomije v bivalnem okolju« (v Kapel 2005, 6). Zaradi nenehnega spreminjanja okolja in tehnološkega napredovanja posameznik lahko postane nekompetenten. Pojavi se osebni zaostanek, ki je posledica neenakomernega spreminjanja okolja in posameznika. Ta ne more slediti hitrim spremembam okolja, zato njegove sposobnosti stagnirajo in ne sledijo spreminjajoči se tehnologiji (Lawton 1998, 12–14). Kot osebni zaostanek lahko razumemo tudi posameznikovo neznanje glede uporabe mobilne telefonije.

Oviro pri uporabi mobilne telefonije predstavljajo tudi predsodki, ki so prisotni v okolju. To so stališča, ki temeljijo na »nepreverjenih dejstvih in govoricah« (Pirš 2005, 29). Najpogosteje so povezani s starejšimi ljudmi, ki naj ne bi bili sposobni uporabljati novih tehnologij. Ta predsodek je v družbi prisoten med starejšo ter mlajšo populacijo in oblikuje starostnikovo sprejemanje ali zavračanje nove tehnologije, posledično tudi mobilne telefonije (Kapel 2005, 26).

Večji delež neuporabnikov mobilne telefonije med starejšimi je lahko posledica strahu pred uporabo. Vzrok za strah lahko najdemo v predsodkih ali občutku nekompetentnosti.

5 NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE

Raziskava, ki se je v preteklosti osredotočila na neuporabnike mobilne telefonije, je RIS-IKT 2005. Raziskavo o uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije je leta 2005 v okviru projekta Raba interneta v Sloveniji za potrebe Eurostat-a izvedel Center za metodologijo in informatiko v sodelovanju s Statističnim uradom Republike Slovenije. V raziskavo je bilo vključenih 1.318 oseb v starosti od 10 do 74 let, ki so bile anketirane na domu (RIS-IKT 2005, 8–9).

Vprašalnik je bil sestavljen iz dveh neodvisnih delov, vprašalnika Statističnega urada RS ter vprašalnika Fakultete za družbene vede. Analiza raziskave RIS-IKT 2005 je bila opravljena na respondentih, ki so odgovarjali na oba omenjena vprašalnika (RIS-IKT 2005, 8).

Od 1.318 v raziskavo vključenih anketirancev jih 190 (14,4 %) ne uporablja mobilnega telefona, 42 (3,2 %) jih je odgovorilo, da nimajo mobilnega telefona, vendar občasno uporabljajo mobilni telefon drugih. Večina anketirancev (75,9 %) ima v lasti 1 mobilni telefon, 5,8 % pa ima 2 mobilna telefona.

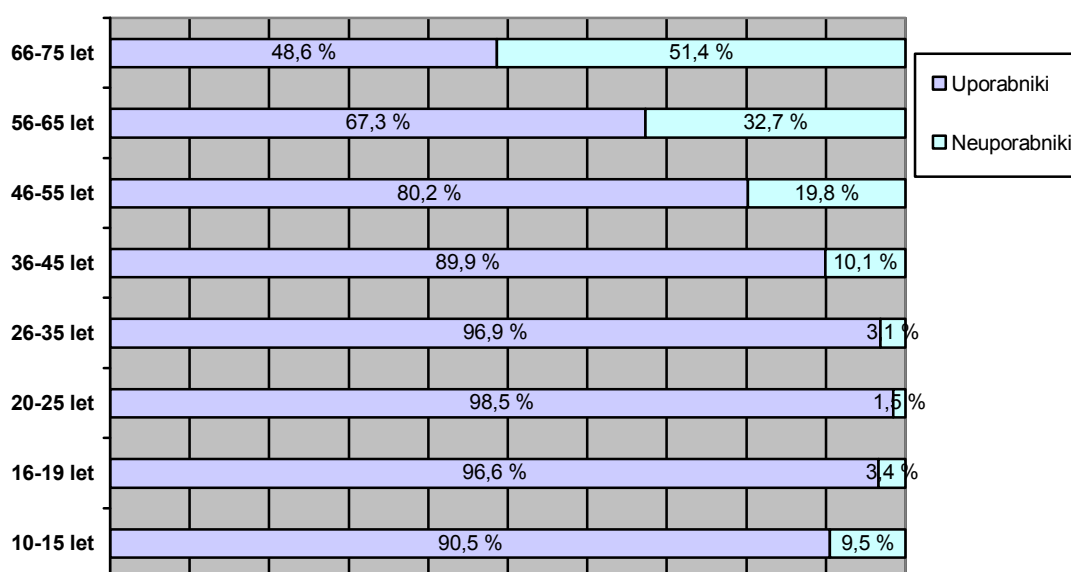
Avtorji raziskave so kot neuporabnike mobilnih telefonov opredelili osebe, »ki izjavljajo, da ne uporabljajo mobilnega telefona in osebe, ki so na vprašanje, koliko pogovorov opravijo prek mobilnega telefona v tipičnem dnevu, odgovorili, da le občasno (manj kot mesečno) uporabljajo mobilni telefon«. Absolutno to pomeni, da je v populaciji 300.000 neuporabnikov mobilnih telefonov (RIS-IKT 2005, 42).

Vrednosti spremenljivke o lastništvu mobilnih telefonov smo rekodirali. Lastnike mobilnih telefonov smo definirali kot uporabnike, nelastnike pa kot neuporabnike mobilne telefonije.

5.1 KDO SO NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE?

Največji delež neuporabnikov mobilne telefonije je v starostni skupini od 66 do 75 let. V tej starosti več kot polovica anketirancev ne uporablja mobilnega telefona. V starostni skupini od 56 do 65 let je skoraj tretjino neuporabnikov, v skupini od 46 do 55 let pa skoraj petino neuporabnikov mobilne telefonije. Najmanjši delež neuporabnikov je med respondenti v starostni skupini od 20 do 25 let in narašča od starosti 26 let dalje (glej Sliko 5.1).

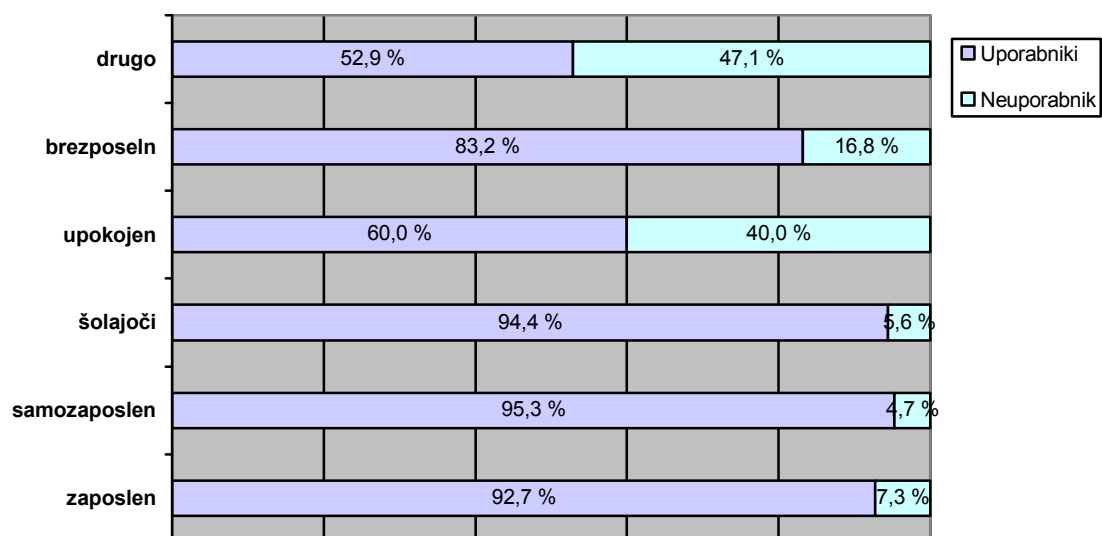
Slika 5.1: Delež (ne)uporabnikov mobilnih telefonov glede na starost¹³

Ker je največ neuporabnikov mobilne telefonije med starejšimi, je po pričakovanjih velik delež neuporabnikov upokoencev. Ti po deležu neuporabnikov sledijo tistim, ki so kot zaposlitveni status navedli možnost »drugo«. Najmanj neuporabnikov je med šolajočimi, zaposlenimi in samozaposlenimi. Med brezposelnimi anketiranci je 16,8 % neuporabnikov mobilnih telefonov (glej Sliko 5.2).

¹³ Neuporaba mobilne telefonije je statistično značilno povezana s starostjo, kar potrjujeta Pearsonov koeficient korelacije ($\chi^2 = 225,31$) in vrednost njegove signifikance (Sig. = 0,00).

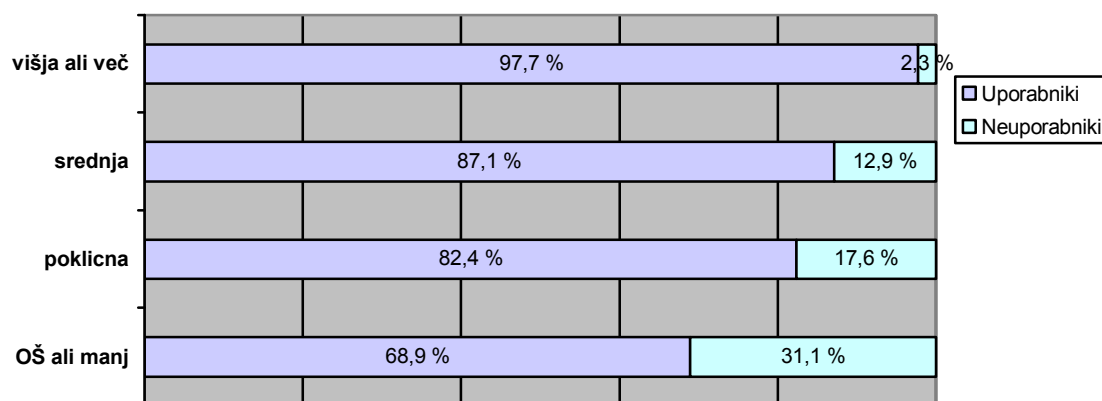
Slika 5.2: Delež (ne)uporabnikov mobilnih aparatov glede na zaposlitveni status¹⁴

Razlike v neuporabi mobilnih aparatov obstajajo tudi med različno izobraženimi anketiranci. Največ neuporabnikov mobilne telefonije je med tistimi, ki imajo dokončano osnovno šolo ali manj, saj jih skoraj tretjina ne uporablja mobilnih telefonov. Delež neuporabnikov mobilne telefonije z višanjem izobrazbe upada. Najmanj neuporabnikov je med anketiranci, ki imajo končano višjo šolo ali več (glej Sliko 5.3).

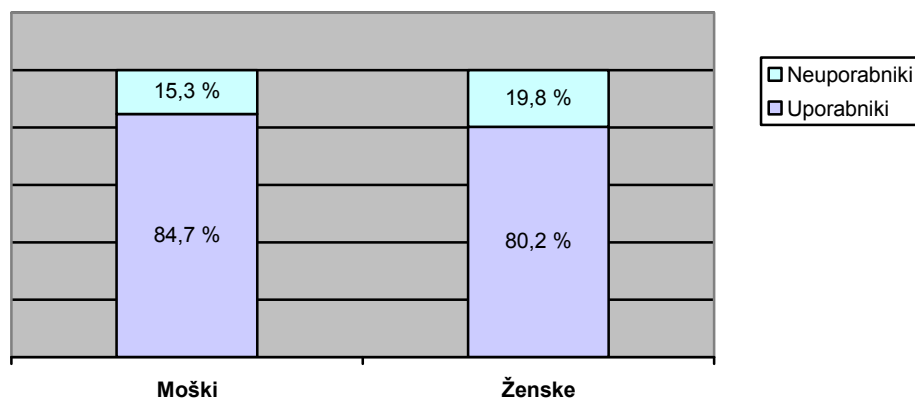
¹⁴ Spremenljivki neuporaba mobilne telefonije in zaposlitveni status sta statistično značilno povezani. To potrjuje Pearsonov koeficient korelacije ($\chi^2 = 221,31$) in njegova signifikanca (Sig. = 0,00). Brez tveganja lahko trdimo, da zaposlitveni status vpliva na neuporabo mobilne telefonije.

Slika 5.3: Delež (ne)uporabnikov mobilnih aparatov glede na izobrazbo¹⁵

Med spoloma so razlike v neuporabi mobilne telefonije. Med ženskami je več neuporabnic mobilne telefonije kot med moškimi. Skoraj petina žensk ne uporablja mobilnega telefona, medtem ko je med moškimi 15,3 % neuporabnikov (glej Sliko 5.4).

Slika 5.4: Delež (ne)uporabnikov mobilnih aparatov glede na spol¹⁶

Največ neuporabnikov mobilnih aparatov je med anketiranci iz mariborske, kranjske in celjske regije. Najmanj neuporabnikov imata goriška regija in mesto Ljubljana. Na neuporabo mobilne telefonije vpliva tudi urbanost okolja, saj imajo urbana naselja manj neuporabnikov kot ruralna (glej Tabelo 5.1).

¹⁵ Izobrazba in neuporaba mobilne telefonije sta statistično značilno povezani, kar potrjujeta Pearsonov koeficient korelacije ($\chi^2 = 92,61$) in njegova signifikanca (Sig. = 0,00). Brez tveganja lahko trdimo, da je med manj izobraženimi več neuporabnikov mobilnih telefonov.

¹⁶ Spol in neuporaba mobilne telefonije sta statistično značilno povezani spremenljivki, kar potrjujeta Pearsonov koeficient korelacije ($\chi^2 = 4,57$) in njegova signifikanca (Sig. = 0,03). S 3 % tveganjem lahko trdimo, da je med ženskami več neuporabnic mobilne telefonije kot je med moškimi.

Razlika v uporabi mobilnih aparatov obstaja tudi glede na velikost naselja, v katerem živijo anketiranci. Med respondenti, ki živijo v naselju z do 500 prebivalci je 22 % neuporabnikov mobilne telefonije. V mestih z več kot 50.000 prebivalci je delež neuporabnikov mobilnih telefonov 8 % (glej Tabela 5.1).

Uporaba mobilne telefonije je pogojena z branjem računalniških revij. Med tistimi, ki nikoli ne berejo računalniških revij, je 19 % neuporabnikov mobilne telefonije, med tistimi, ki te revije prebirajo mesečno, pa je 2 % neuporabnikov (glej Tabela 5.1).

Tabela 5.1: Uporaba mobilnih aparatov glede na regijo, velikost naselja in pogostost branja računalniških revij v starosti respondentov 10-75 let

		n	uporaba mobilnih telefonov (%)					skupaj(%)
			1 mob. telefon	2 mob. telefona	3 in več mob. telefoni	občasna uporablja mob. tel. drugih oseb	ne uporablja	
regija	LJ-mesto	163	84	7	0	2	7	100
	LJ-okolica	226	77	4	1	5	12	100
	MB	257	70	5	2	2	21	100
	CE	201	75	4	1	3	16	100
	KR	130	68	11	0	4	17	100
	GO	65	89	3	0	2	6	100
	KP.PO	65	77	8	0	0	15	100
	NM	99	78	8	0	5	9	100
	MS	112	76	4	0	4	15	100
	skupaj	1318	75,9	5,8	0,8	3,2	14,4	100
velikost naselja	do 500 preb.	349	69	4	1	3	22	100
	nad 500-2000 preb.	277	76	5	1	4	15	100
	nad 2000-4000 preb.	136	74	8	1	5	12	100
	nad 4000-10000 preb.	103	76	6	3	5	11	100
	nad 10000-50000 preb.	167	81	4	1	2	12	100
	nad 50000 preb.	286	82	8	0	1	8	100
		skupaj	1318	75,9	5,8	0,8	3,2	14,4
branje računalniških revij	nikoli	947	72	4	1	4	19	100
	občasno	256	85	10	1	2	3	100
	mesečno	106	86	10	2	0	2	100
		skupaj	1309	75,9	5,8	0,8	3,2	14,4

Vir: RIS-IKT (2005, 48).

5.2 RAZLOGI ZA NEUPORABO MOBILNEGA TELEFONA

Glavna razloga za neuporabo mobilne telefonije sta, da neuporabniki nimajo prave potrebe po uporabi mobilnih telefonov (povprečna vrednost 3,7)¹⁷ in da jih to ne zanima (povprečna vrednost 3,3). Najmanj pomembni razlogi za neuporabo mobilnega telefona so naslednji: »drugi člani gospodinjstva mi uporabo preprečujejo« (povprečna vrednost 1,1), »ogroža mojo zasebnost« (povprečna vrednost 1,5), »sevanje mobilnih telefonov« (povprečna vrednost 1,5) in »omejuje mojo svobodo« (povprečna vrednost 1,6) (glej Tabela 5.2).

Tabela 5.2: Razlogi za neuporabo mobilnega telefona glede na starost

	10-15 let	16-19 let	20-25 let	26-35 let	36-45 let	46-55 let	56-65 let	66-75 let	skupaj
Nimam prave potrebe	2,0	4,0	1,0	4,8	3,4	3,5	4,4	3,8	3,7
To me ne zanima	1,2	4,0	1,0	2,3	2,6	3,3	3,6	3,5	3,3
Sem že prestar/a (oz. premlad/a)	2,4	1,0	1,0	1,3	1,4	2,0	2,5	3,6	2,7
Ne bi znal/a uporabljati	1,0	1,0	1,0	1,5	2,6	2,2	2,5	3,0	2,5
Tekoči stroški uporabe so preveliki	2,0	1,0	1,0	2,0	3,1	2,4	2,5	2,3	2,4
Ustrezen mobilni telefon je predrag	1,4	1,0	3,0	2,3	3,1	2,2	2,3	2,2	2,3
Ne želim biti neprestano dosegljiv/a svojim bližnjim	1,2	2,5	2,5	3,0	1,5	1,7	1,9	1,6	1,7
Omejuje mojo svobodo	1,0	1,5	1,0	2,8	1,4	1,5	1,8	1,6	1,6
Sevanje mobilnih telefonov	1,0	1,0	2,0	2,3	1,4	1,6	1,4	1,5	1,5
Ogroža mojo zasebnost	1,0	1,0	2,0	2,3	1,4	1,4	1,6	1,4	1,5
Drugi člani gospodinjstva mi uporabo preprečujejo	3,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1
n	5	2	2	4	14	43	55	71	196

Vir: RIS-IKT (2005, 185).

Med starostnimi skupinami neuporabnikov mobilne telefonije so prisotni različni razlogi za neuporabo. Respondenti stari od 10 do 15 let kot najpogostejši razlog za neuporabo mobilnega aparata navajajo, da jim drugi člani gospodinjstva uporabo preprečujejo. Anketiranci stari od 16 do 19 let in od 26 let dalje mobilne telefonije ne

¹⁷ Povprečne vrednosti so izračunane na podlagi petstopenjske lestvice, kjer 1 pomeni »sploh se ne strinjam«, 5 pa »zelo se strinjam«.

uporabljajo, ker ne čutijo prave potrebe. Respondenti stari od 20 do 25 let kot najpogostejša razloga za neuporabo navajajo previsoko ceno ustreznega mobilnega telefona. Neuporabniki v starostni skupini od 36 do 45 let poleg slednjega razloga navajajo še prevelike tekoče stroške.

5.3 SKUPINE NEUPORABNIKOV MOBILNE TELEFONIJE

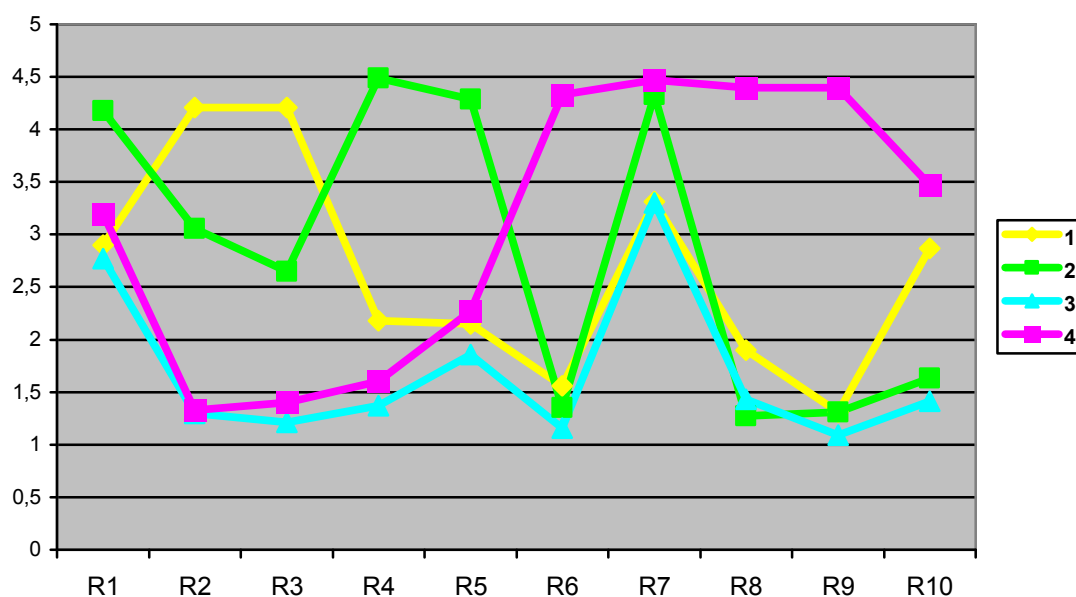
Indikatorje, ki se nanašajo na razloge za neuporabo mobilnih telefonov, smo standardizirali in na podlagi hierarhičnega razvrščanja razvrstili v skupine. Ker nam število skupin ni znano vnaprej, smo najprej naredili drevo razvrščanja oziroma dendrogram, ki ga dobimo na podlagi hierarhičnega razvrščanja v skupine (Ferligoj 1989, 68). Za razvrščanje smo izbrali Wardovo metodo. Dobljeni dendrogram (glej Prilogo A) kaže razvrstitev v dve, tri oziroma štiri skupine. Dendrogram pokaže tudi vsebinsko nepovezanost spremenljivke *»Drugi člani gospodinjstva mi uporabo preprečujejo«*, zato smo to spremenljivko izločili iz nadaljnje analize. Da bi preverili, katero število skupin je najbolj primerno, smo izvedli metodo voditeljev in na podlagi le-te standardizirane spremenljivke razvrstili v dve, tri in štiri skupine. Izračun Wardove kriterijske funkcije, ki je vsota kvadratov evklidskih razdalj do središča centroida, kaže, da je najprimernejša razvrstitev v štiri skupine¹⁸. Največ neuporabnikov mobilne telefonije je uvrščenih v tretjo skupino, in sicer 44 %, najmanj v četrto (8 %), v prvo skupino jih je uvrščenih 21 %, v drugo pa 27 %.

¹⁸ Najprimernejša razvrstitev je tista, kjer je vsota razlik vrednosti do posamezne spremenljivke do pripadajočega centroida najmanjša.

Tabela 5.3: Povprečne vrednosti uporabljenih spremenljivk po dobljenih štirih skupinah (Wardova metoda, kvadrirana evklidska razdalja, standardizirane spremenljivke, optimizirano z metodo voditeljev)¹⁹

Skupina	1	2	3	4	Skupaj
Število enot v skupini	39	49	81	15	184
Delež enot v skupini	21 %	27 %	44 %	8 %	100 %
To me ne zanima (R1)	2,90	4,18	2,77	3,20	3,21
Tekoči stroški uporabe so preveliki (R2)	4,21	3,06	1,30	1,33	2,39
Ustrezen mobilni telefon je predrag (R3)	4,21	2,65	1,21	1,40	2,24
Ne bi znal/a uporabljati (R4)	2,18	4,49	1,37	1,60	2,39
Sem že prestar/a (oziroma še premlad/a) (R5)	2,15	4,29	1,86	2,27	2,60
Omejuje mojo svobodo (R6)	1,56	1,35	1,16	4,33	1,55
Nimam prave potrebe (R7)	3,31	4,33	3,30	4,47	3,67
Ne želim biti neprestano dosegljiv/a svojim bližnjim (R8)	1,90	1,27	1,43	4,40	1,73
Ogroža mojo zasebnost (R9)	1,31	1,31	1,09	4,40	1,46
Sevanje mobilnih telefonov (R10)	2,87	1,63	1,41	3,47	1,95

Slika 5.5: Povprečne vrednosti uporabljenih spremenljivk po dobljenih štirih skupinah

¹⁹ Zaradi boljše preglednosti so z rdečo barvo označene negativne vrednosti, ki pomenijo, da imajo enote v tej skupini pri tej spremenljivki nižjo vrednost od povprečja. Z modro barvo so označene pozitivne vrednosti, ki pomenijo, da imajo enote v tej skupini pri tej spremenljivki višjo vrednost od povprečja. Najvišje nadpovprečne in najvišje podpovprečne vrednosti so dodatno odebeljene.

V prvo skupino spadajo tisti neuporabniki mobilne telefonije, ki kot razloge za neuporabo navajajo prevelike tekoče stroške in predrag ustrezen mobilni telefon. Poleg tega ne čutijo prave potrebe po uporabi. Ker je povprečje pri indikatorju R7 (*»Nimam prave potrebe«*) podpovprečno, bomo ta indikator zanemarili in skupino poimenovali ***FINANČNO OVIRANI NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE.***

V drugo skupino spadajo tisti, ki kot razlog za neuporabo navajajo, da mobilnega telefona ne bi znali uporabljati in tisti, ki menijo, da so za uporabo že prestari oziroma so še premladi. Pripadniki te skupine v večini ne čutijo prave potrebe po uporabi. Zaradi visoke vrednosti tega indikatorja v vseh skupinah, drugo skupino poimenovali ***»BOJAZLJIVI« ALI NEKOMPETENTNI NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE.***

Tretja skupina je največja, saj zajema 44 % neuporabnikov. Vanjo spadajo tisti, ki jih uporaba mobilne telefonije ne zanima ali ne čutijo prave potrebe po uporabi. V skladu s tem bomo tretjo skupino poimenovali ***NEZAINTERESIRANI NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE.***

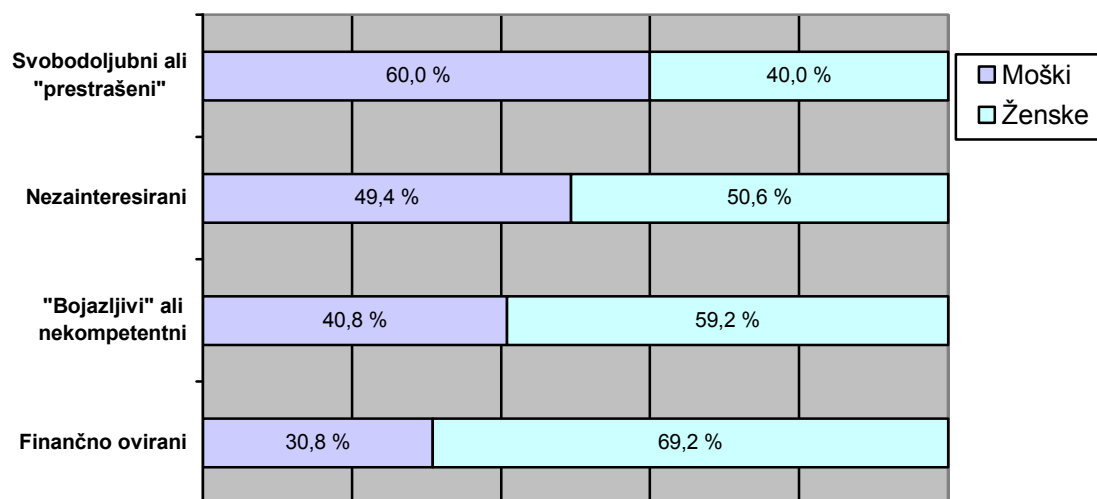
Pripadniki četrte skupine mobilne telefonije ne uporabljajo, ker uporaba mobilnega telefona omejuje njihovo svobodo, ogroža njihovo zasebnost in ker ne želijo biti neprestano dosegljivi svojim bližnjim. Kot razlog za neuporabo navajajo tudi sevanje mobilnih telefonov. Je najmanjša izmed skupin, v katero se uvršča 8 % neuporabnikov, ki jih bomo poimenovali ***SVOBODOLJUBNI ALI »PRESTRAŠENI« NEUPORABNIKI MOBILNE TELEFONIJE.***

5.3.1 ZNAČILNOSTI SKUPIN NEUPORABNIKOV MOBILNE TELEFONIJE

Med finančno oviranimi in »bojazljivimi« ali nekompetentnimi neuporabniki mobilne telefonije je večina žensk. Moški prevladujejo v skupini svobodoljubnih ali »prestrašenih« neuporabnikov. V skupini nezainteresiranih so razlike glede na spol minimalne (glej Sliko 5.6).

Pri ženskah so najpogostejši razlogi za neuporabo mobilne telefonije preveliki tekoči stroški uporabe in predrag ustrezen mobilni telefon. Poleg tega se ženske pogosteje počutijo nekompetentne in menijo, da mobilnega telefona ne bi znale uporabljati. Pri moških so najpogostejši razlogi za neuporabo omejevanje svobode, neprestana dosegljivost bližnjim, ogrožanje zasebnosti in sevanje mobilnih telefonov.

Slika 5.6: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na spol²⁰

V skupini finančno oviranih prevladujejo neuporabniki stari od 56 do 75 let in od 36 do 55 let. Med finančno oviranimi ni nobenega neuporabnika mobilne telefonije v starosti od 16 do 25 let (glej Sliko 5.7).

»Bojazljivi« ali nekompetentni so starostno najbolj homogena skupina neuporabnikov. Sestavljajo jo večinoma starejši od 65 let. V skupini je tudi več kot četrtno starih od 56

²⁰ Spremenljivki nista statistično značilno povezani, vendar se v treh skupinah neuporabnikov mobilne telefonije kažejo razlike med spoloma.

do 65 let in dobro petino starih od 46 do 55 let. V skupini »bojazljivih« ali nekompetentnih ni neuporabnikov mlajših od 35 let (glej Sliko 5.7).

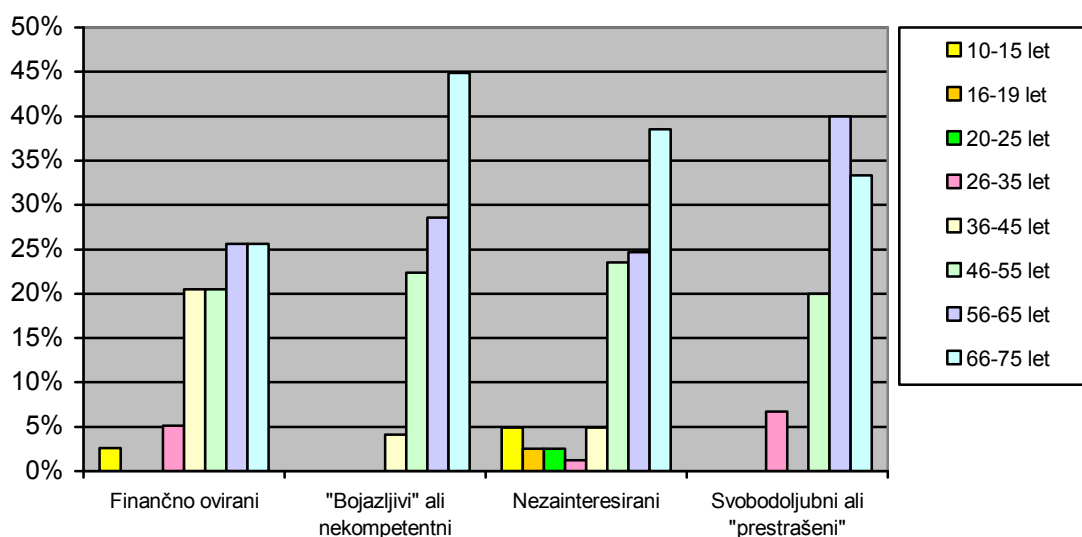
Nezainteresirani so najbolj heterogena skupina glede na starost. Sestavljajo jo večinoma neuporabniki stari od 66 do 75 let. Četrtno skupine predstavljajo neuporabniki v starosti od 56 do 65, nekaj manj kot četrtno pa neuporabniki v starosti od 46 do 55 let (glej Sliko 5.7).

V skupini svobodoljubnih ali »prestrašenih« prevladujejo neuporabniki mobilne telefonije v starosti od 56 do 65 let, sledijo jim starejši od 65 let in neuporabniki stari od 46 do 55 let (glej Sliko 5.7).

V vseh štirih skupinah prevladujejo starejši od 46 let. To je posledica dejstva, da je v tej starosti največji delež neuporabnikov mobilne telefonije. Najstarejša skupina so »bojazljivi« ali nekompetentni, najmlajša pa finančno ovirani neuporabniki (glej Sliko 5.7).

Večina neuporabnikov starih od 26 do 35 let spada v skupini svobodoljubnih ali »prestrašenih« in finančno oviranih. Vsi neuporabniki stari od 16 do 25 let spadajo v skupino nezainteresiranih. Neuporabniki stari od 36 do 45 let pa so po večini finančno ovirani (glej Sliko 5.7).

Slika 5.7: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na starost

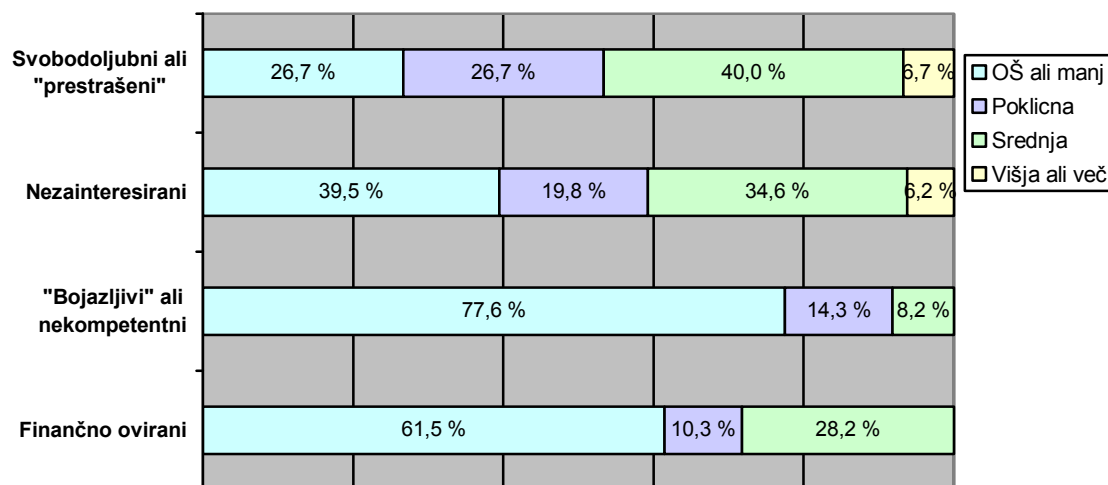
Večina finančno oviranih neuporabnikov mobilne telefonije ima največ dokončano osnovno šolo, sledijo jim neuporabniki z dokončano srednjo šolo. V skupini finančno oviranih ni neuporabnikov z dokončano višjo šolo ali več (glej Sliko 5.8).

»Bojazljivi« ali nekompetentni neuporabniki mobilne telefonije so najmanj izobražena skupina, saj imajo večinoma dokončano največ osnovno šolo. Skupino sestavljajo še neuporabniki z dokončano poklicno in srednjo šolo (glej Sliko 5.8).

Glede na izobrazbo sta najbolj heterogeni skupini nezainteresiranih in svobodoljubnih ali »prestrašenih« neuporabnikov mobilne telefonije. Med nezainteresiranimi neuporabniki jih ima največ dokončano osnovno šolo ali manj oziroma srednjo šolo. Med svobodoljubnimi ali »prestrašenimi« neuporabniki jih ima največ dokončano srednjo šolo. To je tudi najbolj izobražena skupina neuporabnikov (glej Sliko 5.8).

Vsi neuporabniki z dokončano višjo šolo ali več večinoma spadajo v skupini svobodoljubnih ali »prestrašenih« in nezainteresiranih neuporabnikov mobilne telefonije (glej Sliko 5.8).

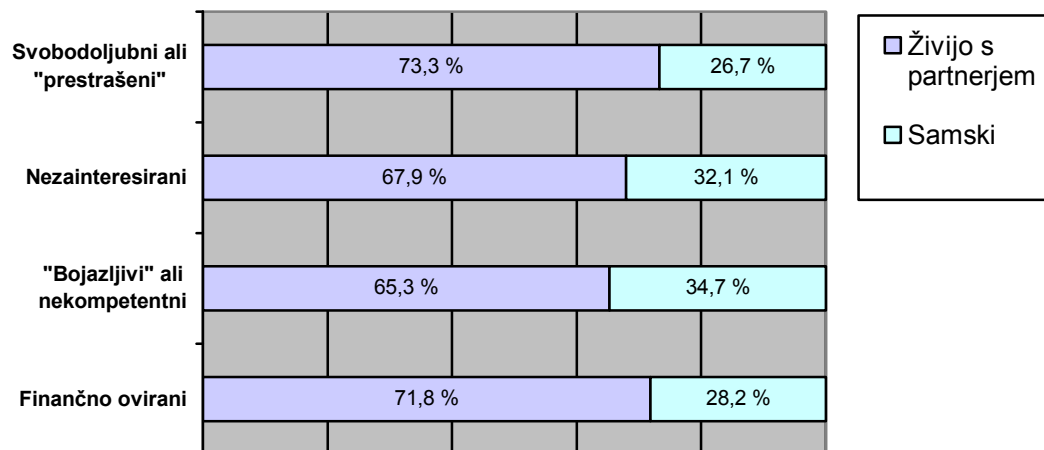
Slika 5.8: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na izobrazbo

V vseh skupinah neuporabnikov mobilne telefonije prevladujejo tisti, ki so poročeni ali živijo z izven zakonskim partnerjem. Največji delež samskih neuporabnikov je v skupini »bojazljivih« ali nekompetentnih neuporabnikov. Največji delež neuporabnikov

mobilne telefonije, ki živijo z zakonskim ali izven zakonskim partnerjem, spada v skupino svobodoljubnih ali »prestrašenih«.

Slika 5.9: Struktura skupin neuporabnikov mobilne telefonije glede na zakonski stan

V skupino **finančno oviranih neuporabnikov mobilne telefonije** spadajo predvsem ženske. Skupino sestavljajo večinoma neuporabniki starejši od 56 let. To so predvsem upokojenci, ki z nizko mesečno pokojnino ne morejo kriti stroškov mobilne telefonije. Finančno ovirani neuporabniki so poleg tega manj izobraženi in živijo s partnerjem.

»Bojazljivi« ali nekompetentni neuporabniki mobilne telefonije so predvsem starejši in manj izobraženi, ki menijo, da so za uporabo mobilnega telefona že prestari ali da ga ne bi znali uporabljati. Glede na spol v skupini prevladujejo ženske. Neuporaba mobilnega telefona je lahko posledica dejanske nekompetentnosti oziroma neznanja glede uporabe mobilne telefonije ali pa je posledica strahu pred novo tehnologijo.

Nezainteresirani neuporabniki mobilne telefonije so predvsem starejši, ki jih uporaba mobilnega telefona ne zanima ali ne čutijo potrebo po uporabi. Posledica manjše potrebe po uporabi je lahko tudi dejstvo, da so starejši večinoma že upokojeni in jim ni treba uporabljati mobilnega telefona v službene namene. Poleg tega s starostjo pada občutek boljše organiziranosti zaradi mobilnega telefona, kar zmanjšuje interes po uporabi mobilne telefonije (Vrabc 2008, 45).

Svobodoljubni ali »prestrašeni« neuporabniki mobilne telefonije so večinoma moški starejši od 56 let z dokončano vsaj srednjo ali višjo šolo. Večina teh uporabnikov živi s partnerjem, zaradi česar verjetno čutijo željo po večji zasebnosti, svobodi in nestalni dosegljivosti.

5.4 »ZAVESTNI UPORNIKI«

»Zavestni uporniki« so neuporabniki mobilne telefonije, ki zavestno ne želijo uporabljati mobilnega telefona. Od ostalih neuporabnikov se razlikujejo v tem, da imajo finančna sredstva, s katerimi bi lahko krili stroške uporabe in nakupa mobilnega telefona. Poleg tega posedujejo znanje, ki je potrebno za uporabo mobilne telefonije. To pomeni, da »zavestni uporniki« niso finančno ovirani in so kompetentni.

Na podlagi skupin neuporabnikov mobilne telefonije kot »zavestne upornike« lahko definiramo skupino **nezainteresiranih** in skupino **svobodoljubnih ali »prestrašenih« neuporabnikov mobilne telefonije**. Iz obeh skupin smo izločili neuporabnike, ki so »prestrašeni« zaradi sevanja mobilnih telefonov in tiste, ki ne čutijo potrebe po uporabi mobilnega telefona.

»**Zavestni uporniki**« so neuporabniki, ki jih uporaba mobilne telefonije ne zanima in tisti, ki kot razlog za neuporabo navajajo željo po večji svobodi ter zasebnosti. Poleg tega ne želijo biti neprestano dosegljivi svojim bližnjim.

V analizo smo vzeli neuporabnike mobilne telefonije, ki so na zgoraj navedene razloge odgovorili z »je ovira« ali »zelo velika ovira«. Ostale enote smo izločili iz vzorca. Analiza pokaže, da je od 232-ih neuporabnikov mobilne telefonije 126 »zavestnih upornikov«, kar predstavlja 54,3 % vseh neuporabnikov. Večina neuporabnikov v Sloveniji je torej »zavestnih upornikov«.

»Zavestni uporniki« so večinoma starejši od 56 let, ki živijo s partnerjem. Med njimi prevladujejo predstavnice ženskega spola. Med samskimi prav tako prevladujejo neuporabnice starejše od 56 let. Ugotavljamo, da je med samskimi 20 % več žensk

kakor moških. Med »zavestnimi uporniki«, ki živijo s partnerjem, je ta razlika 5,8 % (glej Tabela 5.4).

Tabela 5.4: Osnovne značilnosti »zavestnih upornikov«: neuporabnikov mobilne telefonije

Zakonski stan	Starost	Spol			
		Moški		Ženske	
		N	%	N	%
Živijo s partnerjem	36-45 let	2	2,4	3	3,5
	46-55 let	5	5,9	10	11,8
	56-65 let	17	20,0	21	24,7
	66-75 let	16	18,8	11	12,9
	Skupaj	40	47,1	45	52,9
Samski	16-19 let	1	2,5	0	0,0
	26-35 let	2	5,0	0	0,0
	36-45 let	0	0,0	1	2,5
	46-55 let	4	10,0	5	12,5
	56-65 let	2	5,0	7	17,5
	66-75 let	7	17,5	11	27,5
	Skupaj	16	40,0	24	60,0

5.4.1 »POTENCIALNI UPORNIKI«

Kot »potencialne upornike« lahko opredelimo uporabnike, ki niso emocionalno navezani na mobilni telefon. Izpostavljamo tri skupine potencialnih neuporabnikov mobilne telefonije:

- **Manj intenzivni uporabniki** – uporaba mobilnega telefona jim ne predstavlja nikakršnega užitka, uporabljajo ga zelo poredko in ga ne nosijo pogosto s seboj (Vehovar in ostali 2004, 16–17). To so najpogosteje moški (razlike med spoloma so majhne), osebe v starosti od 36 do 55 let, vsaj srednje izobraženi, zaposleni ter upokojeni (RIS-IKT 2005, 174).
- **Zadržani pragmatiki** – uporabniki, ki imajo do svojega mobilnega telefona pragmatičen odnos. To pomeni, da nanj niso navezani, oblika telefona jim ni pomembna, poleg tega veliko storitev mobilnega aparata ne uporabljajo (Trček in Platinovšek 2007, 155).

- **Uporabniki po sili** – mobilni telefon zanje ni nepogrešljivo orodje, vendar bolj »nepotrebno razkošje«. Skupino sestavljajo pretežno prebivalci urbanih okolij, ki so zaposleni in imajo univerzitetno izobrazbo, stroške telefonije pa jim plačuje delodajalec (Luthar in Kropivnik 2007, 76).

5.5 NAMERE ZA (PONOVO) UPORABO MOBILNEGA TELEFONA

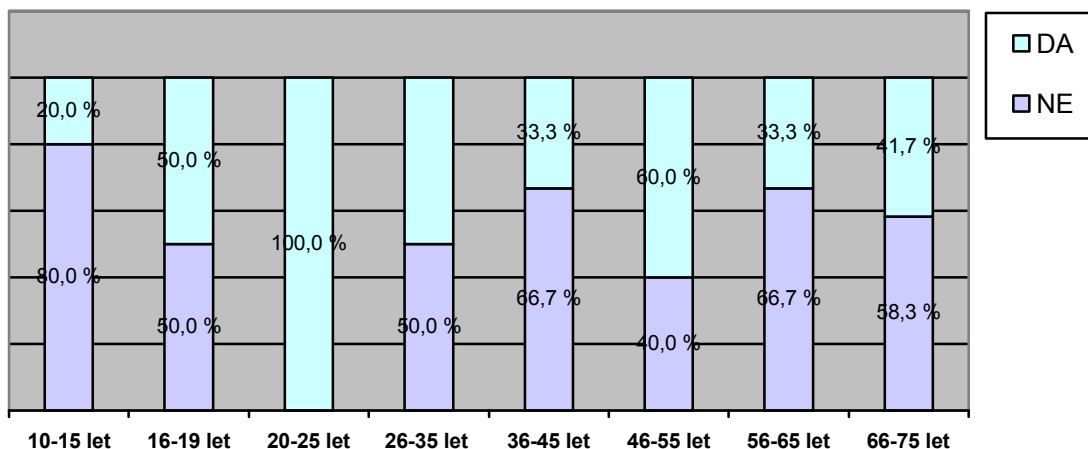
Na namere anketirancev za (ponovno) uporabo mobilnega telefona se osredotoča raziskava RIS-IKT 2005. Analiza je pokazala, da jih od 16 % neuporabnikov mobilne telefonije 13 % še ni razmišljalo o uporabi mobilnega telefona. Z uporabo v naslednjih šestih mesecih namerava pričeti 2 % neuporabnikov, poleg tega jih je 2 % o uporabi že razmišljalo, vendar z uporabo niso nameravali pričeti v naslednje pol leta²¹ (RIS-IKT 2005, 188).

Po podatkih raziskave RIS-IKT je 22,2 % neuporabnikov že razmišljalo o nakupu oziroma uporabi mobilnega aparata, vendar se namere anketirancev glede na njihovo starost precej razlikujejo. Vsi neuporabniki stari od 16 do 25 let so že razmišljali o nakupu (uporabi) mobilnega telefona, med neuporabniki starimi od 56 do 75 let jih več kot 85 % o tem še ni razmišljalo (RIS-IKT 2005, 189).

Leta 2005 je namero o pričetku uporabe mobilnega telefona v naslednjih šestih mesecih, med tistimi, ki so torej že razmišljali o uporabi mobilnega telefona (22,2 %), imelo 43,8 %. Znotraj teh se med starostnimi skupinami kažejo določene razlike. V starostni skupini od 20 do 25 let so vsi, ki so že razmišljali o nakupu (uporabi) mobilnega telefona, imelo namero z uporabo pričeti v šestih mesecih. V starostni skupini od 10 do 15 let je tak namen imelo 20 %. Zanimivo je, da je imelo 42 % anketirancev starih od 66 do 75 let namen pričeti z uporabo v naslednjih šestih letih, medtem ko jih je v starostnih skupinah od 36 do 45 let in od 56 do 65 let imelo to namero 33 % (glej Sliko 4.1).

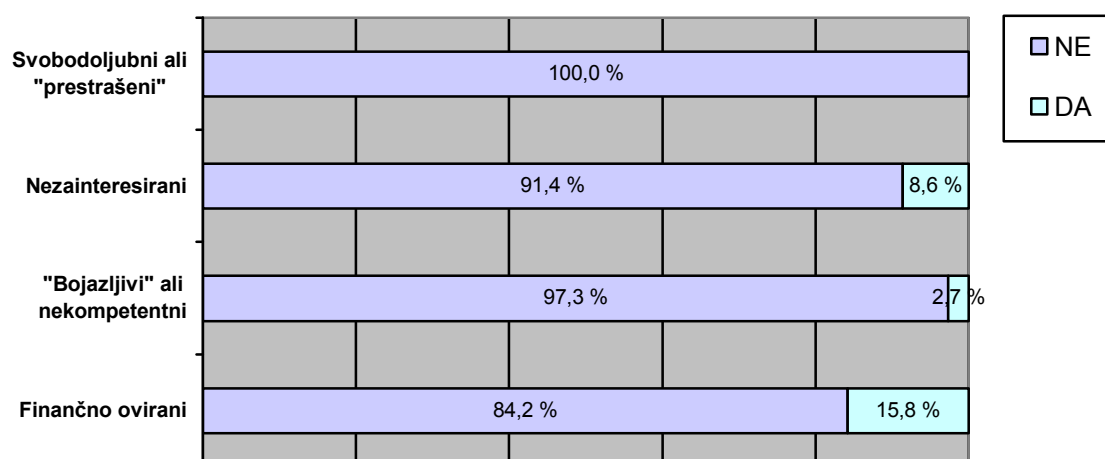
²¹ V raziskavo je vključenih 16 % neuporabnikov mobilne telefonije, vendar je seštevek tistih, ki še niso razmišljali o uporabi mobilnega telefona (13 %), tistih, ki so že razmišljali o uporabi, vendar z uporabo ne nameravajo pričeti v naslednjih šestih mesecih (2 %) in tistih, ki z uporabo nameravajo pričeti v naslednjih šestih mesecih (2 %), enak 17 %. Do te razlike je po vsej verjetnosti prišlo zaradi zaokroževanja.

Slika 5.10: Namera o nakupu (uporabi) mobilnega telefona med neuporabniki v naslednjih 6 mesecih glede na starost

O uporabi mobilnega telefona je razmišljalo največ finančno oviranih neuporabnikov. Sledijo jim nezainteresirani in »bojazljivi« ali nekompetentni neuporabniki. V skupini svobodoljubnih ali »prestrašenih« neuporabnikov ni še nihče razmišljal o (ponovni) uporabi mobilnega telefona. Na podlagi analize skupin lahko sklepamo, da zavestni uporniki ne razmišljajo pogosto o (ponovni) uporabi mobilnega telefona (glej Sliko 5.11).

Slika 5.11: Skupine neuporabnikov mobilne telefonije glede na namero za (ponovno) uporabo mobilnega telefona

6 ZAKLJUČEK

Namen diplomske naloge je bil predstaviti bistvene razloge za neuporabo mobilne telefonije, opredeliti osnovne značilnosti neuporabnikov in predstaviti skupino »zavestnih upornikov« proti uporabi mobilne telefonije. Za lažje razumevanje omenjene tematike smo v začetku na kratko predstavili razvoj komunikacijskih medijev in razvoj generacij sistemov mobilne telefonije.

Seznani smo se z difuzijo mobilne telefonije v svetu, v Evropi in v Sloveniji. Ugotovili smo, da je kontinentalno in med evropskimi državami širjenje uporabe mobilne telefonije potekalo zelo različno. Uporaba mobilnih telefonov v Evropi se je najhitreje širila v skandinavskih državah, najpočasneje pa v južnoevropskih državah (Mante-Meijer in Ling 2003, 4). Slovenija pri tem sledi evropskemu povprečju.

Potem, ko smo se seznanili z razvojem, širjenjem in samo uporabo mobilne telefonije, smo se osredotočili na neuporabnike ter na razloge za neuporabo mobilnega telefona. Nanašali smo se na raziskavo RIS-IKT 2005, v katero je bilo vključenih 14,4 % neuporabnikov mobilne telefonije. Vzorec je reprezentativen, kar pomeni, da je v populaciji 300.000 neuporabnikov mobilnih telefonov (RIS-IKT 2005, 42).

Največ neuporabnikov mobilne telefonije je starih od 56 do 75 let. Kot zaposlitveni status najpogosteje navajajo možnost »drugo« oziroma »upokojen«, skoraj polovica od njih pa ima največ dokončano osnovno šolo. Razlike se pokažejo tudi med spoloma, saj je v raziskavo vključenih nekoliko več neuporabnic. V Sloveniji je največ neuporabnikov v mariborski regiji ter v naseljih v velikosti do 500 prebivalcev, najmanj jih je v Ljubljani. To pomeni, da je v ruralnih naseljih več neuporabnikov mobilne telefonije.

Raziskava RIS-IKT 2005 se osredotoča tudi na razloge za neuporabo mobilnih telefonov. Respondenti se najbolj strinjajo, da nimajo prave potrebe po uporabi mobilnega telefona in da jih to ne zanima. Pogosti razlogi za neuporabo so še preveliki tekoči stroški, predrag ustrezen telefon in prepričanje, da mobilnega telefona ne bi znali uporabljati in da so za uporabo že prestari.

Razlogi za neuporabo mobilne telefonije so bili v nadaljevanju temelj naše primarne analize. Z razvrščanjem smo razloge za neuporabo razvrstili v štiri skupine in dobili naslednje skupine neuporabnikov mobilne telefonije: *finančno ovirani*, *»bojazljivi«* ali *nekompetentni*, *nezainteresirani* in *svobodoljubni* ali *»prestrašeni«*.

Finančno ovirani mobilne telefonije ne uporabljajo predvsem zaradi prevelikih tekočih stroškov ter predragega ustreznega telefona. V tej skupini neuporabnikov prevladujejo ženske. Glede na starost je največ finančno oviranih starih od 56 do 75 let, ki imajo dokončano največ osnovno šolo in so poročeni ali živijo z izvenzakonskim/ko partnerjem/ko.

V skupino »bojazljivih« ali nekompetentnih neuporabnikov mobilne telefonije spadajo tisti, ki se najbolj strinjajo s trditvami, da ne bi znali uporabljati mobilnega telefona in so za uporabo že prestari ali še premladi. Ugotovili smo, da v tej skupini prevladujejo ženske, starejši in nižje izobraženi. Večina neuporabnikov je poročenih oziroma živijo s partnerjem/ko in imajo dokončano največ osnovno šolo.

Znotraj skupine nezainteresiranih neuporabnikov mobilne telefonije med spoloma ne prihaja do razlik, razlike pa se kažejo med starostnimi skupinami. Vsi neuporabniki v starosti od 16 do 25 let spadajo v skupino nezainteresiranih neuporabnikov, medtem ko je najmanj nezainteresiranih starih od 26 do 35 let. Nezainteresirani neuporabniki so srednje izobraženi in večinoma poročeni ali pa živijo s partnerjem.

Svobodoljubni ali »prestrašeni« mobilnih telefonov ne uporabljajo, ker menijo, da le-ti omejujejo njihovo svobodo in ogrožajo zasebnost. Moti jih stalna dosegljivost ter sevanje mobilnih telefonov. Med ogroženimi neuporabniki prevladujejo moški v srednji starosti, višje izobraženi, poročeni in tisti, ki živijo s partnerjem/ko.

V empiričnem delu smo potrdili dve predpostavki. Pravilno smo predvidevali, da starejši neuporabniki mobilnih telefonov najpogosteje ne uporabljajo, ker menijo, da jih ne bi znali uporabljati ali so za uporabo že prestari. Starejši so torej najpogosteje počutijo nekompetentne ali čutijo strah pred uporabo nove tehnologije. Deloma smo pravilno predpostavili, da manj izobraženi mobilnih telefonov ne uporabljajo, ker jih to

ne zanima ali ker je to za njih preveliko finančno breme. Poleg tega se manj izobraženi pogosto počutijo nekompetentne.

Kot »zavestne upornike« proti uporabi mobilne telefonije smo opredelili tiste, ki jih uporaba mobilnega telefona ne zanima, ki ne želijo biti neprestano dosegljivi svojim bližnjim in tiste, ki menijo, da bi uporaba omejevala njihovo svobodo in ogrožala zasebnost. Od ostalih neuporabnikov se razlikujejo po tem, da imajo finančna sredstva in kompetence za uporabo. Ugotovili smo, da je pri nas med neuporabniki večina zavestnih upornikov. Med »zavestnimi uporniki« prevladujejo starejši in tisti, ki živijo s partnerjem. Med samskimi je večina »zavestnih upornikov« ženskega spola.

Leta 2005 je imela skoraj petina neuporabnikov namero, da v šestih mesecih pričnejo z uporabo mobilnega telefona. Med njimi prevladujejo finančno ovirani in nezainteresirani neuporabniki mobilne telefonije. »Zavestni uporniki« o (ponovni) uporabi mobilnega telefona ne razmišljajo.

Opredelili smo tudi skupine »potencialnih upornikov«. Kot take navajamo »manj intenzivne uporabnike« (RIS-IKT 2005, 174), »zadržane pragmatike« (Trček in Platinovšek 2007, 155) in »uporabnike po sili« (Luthar in Kropivnik 2007, 76).

Najpogostejša razloga za prenehanje uporabe sta okvara mobilnega telefona in ne čutenje potrebe po uporabi. Nekaterim so z uporabo prenehali, ker jim je mobilni telefon predstavljal oviro in omejeval njihovo svobodo (RIS-IKT 2005, 186–187). Neuporabniki, ki so prenehali z uporabo mobilne telefonije iz slednjih razlogov, so zavestni uporniki, ki ne razmišljajo o ponovni uporabi.

V splošnem ugotavljamo, da so neuporabniki heterogena skupina, ki se za neuporabo mobilne telefonije odločajo iz različnih razlogov, med njimi pa prevladujejo starejši in manj izobraženi.

7 LITERATURA

- Agar, Jon. 2004. *Constant touch: A global history of the mobil phone*. Cambridge: Icon Books Ltd.
- Alzouma, Gado. 2005. Myths of Digital Technology in Africa: Leapfrogging development? *Global Media and Communication* 1 (3). Dostopno prek: <http://gmc.sagepub.com/cgi/reprint/1/3/339> (26. november 2008).
- Bulc, Gregor. 2007. Halo, kje si? Mobilni telefon in nadzorovanje v vsakdanjem življenju. *Javnost* 14 (5): 75–88. Dostopno prek: <http://www.javnost-thepublic.org/media/datoteke/Bulc.pdf> (20. julij 2008).
- Burgess, Adam. 2004. *Cellular Phones, Public Fears, and a Culture of Precaution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Castells, Manuel, Mireia Fernandez-Ardevol, Jack Linchuan Qui in Araba Sey. 2004. *The Mobile Communicatin Society: A cross-cultural analysis of available evidence on the social uses of wireless communicatin technology*. Dostopno prek: <http://arnic.info/workshop04/MCS.pdf> (23. julij 2008).
- Dong, Kim Shin. 2002. Korea: Personal meanings. V *Perpetual contact: mobile communication, private talk, public performance*, ur. James Everett Katz in Mark A. Aakhus, 63–79. Cambridge: Cambridge Universuty Press.
- European Commision. 2007. *Eurostat: Mobile phone subscriptions*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=ECB11024 (22. julij 2008).
- Ferligoj, Anuška. 1989. *Razvrščanje v skupine: Teorija in uporaba v družboslovju*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- *Finance*. 2002. Cene Mobilnih storitev ostajajo med najnižjimi v Evropi, (22. julij). Dostopno prek: http://www.finance.si/28313/Cene_Mobitelovih_storitev_ostajajo_med_najni%BEjimi_v_Evropi (28. julij 2008).
- Gournay, Chantal de. 2002. Pretence of intimacy in France. V *Perpetual contact: mobile communication, private talk, public performance*, ur. James Everett Katz in Mark A. Aakhus, 193–205. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hardell, Lennart, Michael Carlberg, Fredrik Söderqvist, Kjell Hansson Mild, in L Lloyd Morgan. 2007. Long-term use of cellular phones and brain tumours: increased

risk associated with use for ≥ 10 years. *Occupational and Environmental Medicine* 64 (9). Dostopno prek: <http://oem.bmj.com/cgi/reprint/64/9/626> (25. julij 2008).

- Hribar, Uroš. 2007. Razvoj mobilnih tehnologij. V *Mobilne refleksije*, ur. Vasja Vehovar, 285–322. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kapel, Ana. 2005. *Stari ljudje in (ne)uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v vsakdanjem življenju*. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kapel-Ana.PDF> (10. november 2008).
- Knavs, Nina. 2008. Sevanje: Mobilniki niso zlo, a je previdnost na mestu. *Dnevnik*, 3. junij. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/323821 (25. julij 2008).
- Kovačič, Matej. 2006. *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi: Filozofski, sociološki, pravni in tehnični vidiki nadzora in zasebnosti na internetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Krapež, Katarina. 2007. Mobilni telefon med zasebnim in javnim: »intimnosti« v javni sferi. V *Mobilne refleksije*, ur. Vasja Vehovar, 269–284. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lawton, M. Powell. 1998. Future society and technology. V *A sustainable investment in the future*, ur. Graafmans, J., V. Taipale in N. Charness, 12–22. Amsterdam: IOS Press.
- Leung, Louis in Ran Wei. 1999. Who are the mobile phone have-nots? *New Media & Society* 1 (2): 209–226. Dostopno prek: <http://nms.sagepub.com/cgi/reprint/1/2/209> (28. november 2008).
- Licoppe, Christian in Jean-Phillipe Heurtin. 2002. France: preserving the image. V *Perpetual contact: mobile communication, private talk, public performance*, ur. James Everett Katz in Mark A. Aakhus, 94–109. Cambridge: Cambridge University Press.
- Luthar, Breda in Samo Kropivnik. 2007. Razred, kulturni kapital in mobilni telefon. *Mobilne refleksije*, ur. Vasja Vehovar, 55–86. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mante, Meijer Enid in Richard Ling. 2003. *The adoption and use of ICT services in Europe: Potential acceptance of mobile broadband services*. Dostopno prek: www.eurescom.de/~public-web-deliverables/P900-series/P903/ICT_use_Mante.pdf (22. julij 2008).
- Pajnik, Mojca. 2007. Nomadska javnost. *Javnost* 14 (5): 39–53. Dostopno prek: <http://www.javnost-thepublic.org/issue/2007/5/> (22. julij 2008).

- Pirš, Anka. 2005. *Slovenija je slovenskim Romom dom*. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/pirs-anka.pdf> (22. november 2008).
- Pušnik, Maruša. 2007. Ljudje na poziv: raba telefonije v zgodovinski perspektivi. *Javnost* 14 (5): 19–38. Dostopno prek: <http://www.javnostthepublic.org/media/datoteke/Pusnik.pdf> (20. julij 2008).
- Puro, Jukka-Pekka. 2002. Finland: a mobile culture. V *Perpetual contact: mobile communication, private talk, public performance*, ur. James Everett Katz in Mark A. Aakhus, 19–29. Cambridge: Cambridge University Press.
- RIS: Raba interneta v Sloveniji. 2008. *Lastništvo mobilnega telefona*. Dostopno prek: <http://www.ris.org/index.php?fl=0&id=1120> (23. julij 2008).
- RIS-IKT. 2005. *Mobilna telefonija (#71)*. Dostopno prek: http://www.ris.org/uploadi/editor/1134372340ikt2005_mobilna-telefonija_final.pdf (24. julij 2008).
- Ross, J.P. 2001. *Postmodernity and Mobile Communications*. Dostopno prek: <http://www.valt.helsinki.fi/staff/jpross/mobilezation.htm> (04. avgust 2008).
- Trček, Franc in Rok Platinovšek. 2007. Uporabniki mobilnih telefonov med pragmatičnostjo in ekspresivnostjo. V *Mobilne refleksije*, ur. Vasja Vehovar, 147–166. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Wajcman, Judy, Michael Bittman, Paul Jones, Lynne Johnstone in Jude Brown. 2007. *The Impact of the Mobile Phone on Work/Life Balance*. Dostopno prek: http://polsc.anu.edu.au/staff/wajcman/pubs/Report_on_Mobiles_and_Work_Life_Balance_June_07.pdf (15. oktober 2008).
- Vehovar, Vasja, Eva Belak, Zenel Batagelj in Sanja Čikić. 2004. *Mobile Phone Surveys: The Slovenian Case Study*. V *Metodološki zvezki*, ur. Anuška Ferligoj, 1 (1). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://mrvar.fdv.uni-lj.si/pub/mz/mz1.1/vehovar.pdf> (22. julij 2008).
- Wikipedia. 2008. *U.S. Food and Drug Administration*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Food_and_Drug_Administration (24. julij 2008).
- Vrabc, Matej. 2008. *Mikrokoordinacija in mobilna telefonija*. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Vrabc-Matej.PDF> (25. november 2008).
- Vries, Imar de. 2005. Mobile Telephony: Realising the Dream of Ideal Communication? V *Mobile World: Past, Present and Future*, ur. Lynne Hamill in Amparo Lasen, 8–28. London: Springer.

Priloga C: Standardizirane vrednosti centroidov štirih skupin

Standardizirane vrednosti centroidov

	Skupine			
	1	2	3	4
Zscore: Našteli vam bomo nekaj razlogov oziroma ovir, zakaj ne uporabljate mobilnega telefona. ... to me ne zanima	-,2419	,5159	-,3197	-,0637
Zscore: tekoci stroški uporabe so preveliki	1,1803	,4351	-,7145	-,6904
Zscore: ustrezen mobilni telefon je predrag	1,2856	,2528	-,7076	-,5810
Zscore: ne bi znal/a uporabljati	-,1966	1,2100	-,6892	-,5494
Zscore: sem že prestar/a (oz. premlad/a)	-,3106	,9688	-,4844	-,2429
Zscore: omejuje mojo svobodo	-,0391	-,2109	-,3584	2,1519
Zscore: nimam prave potrebe	-,2712	,3551	-,2782	,4413
Zscore: ne želim biti neprestano dosegljiv/a svojim bližnjim	,1418	-,3568	-,2253	2,1156
Zscore: ogroža mojo zasebnost	-,1757	-,1771	-,3778	2,6495
Zscore: sevanje mobilnih telefonov	,6180	-,2604	-,4201	1,0398

Priloga D: Število enot po posameznih skupinah

Število enot v vsaki skupini

Skupine	1	39,000
	2	49,000
	3	81,000
	4	15,000
Skupaj		184,000
Manjkajoče enote		1816,000